

PLODOVI NAJSLAĐI...

PISMA, PJESME, PRIČE I ČLANCI SAMOUKA

ZAGREB 1938.

1217

PLODOVI NAJSLAĐI ...

PISMA, PJESME, PRIČE I ČLANCI SAMOUKA

Izdao u ime
KLUBA ABC, SELJAČKE SLOGE I NAPREDKA
Rudolf Herceg

Predgovor.

Svaki čovjek — a i svaki narod — već po svojoj prirodi teži, da si život olakša, osigura, poboljša i poljepša. U toj brizi on u prvom redu svojim rukama stvara i priređuje sva ona dobra, od kojih živi: hranu i odielo, oruđe i oružje, krov nad glavom itd., to jest stvara uvjete za svoj tjelesni život. No čovjek u isto vrijeme i u duši misli i razmišlja, kako bi si uredio što bolji i snošljiviji život među ljudima: u obitelji, zadrugi, domovini, državi itd. U tu svrhu stvara ne samo tjelesna (materijalna) nego i duhovna dobra. A ta sposobnost stvarati dobra, proizvodnja dobara i njihovo uživanje — to sve zajedno sačinjava kulturu.

Kod toga su ljudima potrebne zdrave i marljive ruke, čovječje srdce i Božja duša, pamet i znanje, — prosvjeta.

I što su ruke zdravije i marljivije, a prosvjeta jača i veća, to je veći i napredak — jednako u materijalnoj kao i u duhovnoj kulturi — to jest život čovjeka i naroda postaje sve lakši.

A najvažniji uvjet barem jednoga diela prosvjete — znanja — jest pismenost. Ona je osobito potrebna u današnje doba. Nekoć u drugim prilikama većini ljudi moglo je biti dostatno znanje stečeno iskustvom, a šireno ustmenom predajom, te je bilo vrlo malo pismenih ljudi, a još manje pisanih knjiga. Ali danas je drugčije: Danas se u svijetu gotovo u jednoj minuti više napiše i odštampa, nego se nekoć napisalo i prepisalo u sto godina.

Tolika je, eto, pismenost danas u svijetu, pa su u velikim narodima gotovo svi ljudi pismeni.

Kod nas Hrvata je prije 40 godina bio jedva svaki peti čovjek pismen. Onda su došli braća Radići, te donieli novi duh i razgonili mrak.

Školâ je bilo malo, pa su pismenost širili privatnici, najviše sveučilištarci iz Kluba ABC. Ali bilo je krajeva, kamo nisu stigli.

I prietila je opasnost, da u odlučnom času bude previše nepismenih Hrvata...

Tad je — 1. VII. 1937. na smotri u Kupincu — dr Vladko Maček pozvao čitav hrvatski narod, da i prosvjetni dio posla — bar s obzirom na pismenost — uzme sâm u svoje ruke: Pismen neka poučava nepismenoga, a ovaj, kad nauči, opet drugoga, i tako redom, dok postotak nepismenih Hrvata ne postane manji od 10%.

Taj i takav rad na suzbijanju nepismenosti počeo se liepo razvijati.

Pokret za pismenost u o d e Klub ABC, Seljačka Sloga i Napredak, ali u njem sudjeluju i druga društva i organizacije — svaki u svom krugu: Jedni se uče, drugi poučavaju, treći pokret financiraju. — Sramota je ostati po strani.

Ali negdje u lipnju 1938. iznesen je u novinama prigovor, ili bar izražena bojazan, da suzbijanje nepismenosti o v a k o ne može uspjeti, nego da treba raditi »naučnom metodom« i »uz pomoć države«. Onda analfabeti nauče čitati i pisati, a ovako samo upoznaju slova... Danas ih upoznaju, a sutra zaborave...

Autor Abecedarke — znajući, da ima na tisuće i tisuće ljudi, koji su bez ikakve metode naučili čitati i pisati, te ne samo dopisuju sa svojom rodbinom često u velike daljine, nego pišu i u novine članke i pjesme — iznese spomenute prigovore pred prosvjetnu konferenciju Napredka, Seljačke Sloge i Kluba ABC, koja se obdržavala 4. VII. 1938. u Sarajevu, te dobije ovlaštenje, da u ime tih društava izda sbirku članaka, pripoviesti i pjesama, koje će napisati s a m o u c i — bez obzira, kad su naučili čitati i pisati, ali takvi, koji nisu nikad polazili pučku školu.

Evo, to je prva takva knjiga samouka, — prva takva hrvatska knjiga, a vjerojatno i prva na svijetu...

U njoj pišu seljaci — od osamdesetgodišnjeg starca do dječaka i djevojčica — pjesme, priče, članke i pisma, izrazujući zahvalnost onima, koji su ih potakli na učenje i pomogli im, da progledaju...

Mi držimo, da su to u istinu »Plodovi n a j s l a d i«, a čitatelji neka prosude, da li ti ljudi znadu zaista čitati i pisati, makar su naučili bez metode i bez državne pomoći...

U Z a g r e b u, dne 5. studenoga 1938.

RUDOLF HERCEG
izdavač

ISIDOR ŠKORJAC
urednik

Seljačkoj Slozi u Zagrebu.

Ovo je moje prvo pismo. Za
mjesec dana naučila sam iz abece,
darke čitati i pisati, a sada ću ja
učiti drugu. Živio predsjednik
Sloge Rudolf Herceg i naš
dragi tata predsjednik svih
Hrvata doktor Vlado Maček.

Marica Marković, seljačka
djevojka iz Pisarovine

Prvo pismo MARICE MARKOVIĆ, seljačke djevojke iz Pissarovine, koja je naučila čitati i pisati za mjesec dana, a onda učila druge.

Samouku.

Samouče mili brate,
teške muke, borbe tvoje
proti tmine proti mraka,
da otvoriš oči svoje!

Svladao si neprijatelja
čovjekova tiela, duše,
zdravim okom pogledao,
gdje se straha kule ruše.

Veličanstven hram ugleda,
k njem te zdrave oči vode,
na njem jesu zlatna slova
čovječnosti i slobode.

Čitaj, uči i prosuđuj,
usavrši sebe sama,
dobru knjigu uvijek ljubi,
nek ne krije selo tama!

Jer u onom svetom hramu
seljačko je uporište,
gdje Radići, braća draga,
daše nama sveučilište.

Učitelji mili naši,
mi smo vaši viek do vieka,
i bit ćemo, dok smo živi,
strah i trepet svih silnika.

Mi smo sinci vaše muke,
mi smo djeca vašeg kova,
biti ćemo uvijek složna
tvrda vojska baš Mačkova.

Biorine (Imotski)

Stanko Škare,
seljak

Samouci nam pišu...

7 godina mali dečko jedva sam čeko da naučim pisat, da pozdravim dr Mačka, a za Mačkom i predsjednika Seljačke Sloge Rudolfa Hercega i sve Hrvate.

Živio naš Ivo Čelan i Marko Čondrić!

Živila Boja Čurak! To su kod nas hrvatski prvaci.

Živio ko got čita ovo pa reko, da je dobro ovo pisano.

Gor. Rujani (Livno) Mirko Brčić, seljački dječak

*

Gospodine predsjedniče! Hvala Vam na Vašem zauzimanju. Vaš pokret slipe izlieči. I ja sam nakon četrdesetitri godine progledao. Počeo sam učiti šestoga studenoga, pa već čitam Vašu abecedarku. Ako Bog da, naučiti ću doskora dobro čitati i pisati. Svakog dana dolazim k svomu učitelju Stevi Lahneru, koji me uči i daje mi dnevne zadatke.

Selo Martin kod Našica

Grga Čačić.

*

Ja kavo dječak rođen u krševitu mistu Tijarici (općina Trilj, kotar Sinj), koji sam bija nepismen, nisam znavo čitat ni pisat, dok nisam primija vaše Abecedarke. Primija sam vaše Abecedarke na 1. I. 1938. godine, a izdavač bio je Vrane Voloder (Tijarica), koji su me naučili čitat i pisat.

Ja sam dječak od 13 godina, a ufam se u Boga, da ću i bolje znat čitat i pisat, jer mi je mila Abecedarka. Mila mi je, kat iz nje čitam.

Želim svako dobro prisedniku Hercegu, svima hrvatskim suradnicima i svim prvima, a najviše našem doktoru Vladku Mačeku.

Zbogom!

Tijarica (Sinj)

Vinko Džeko, seljački dječak

*

Sirota sam. Fala dragom bogu učim pisat, koliko mogu. Moram sve težačke posle raditi, jer se moram svačem učiti. Ko ne radi, taj i nema. Ja bi više pisala, kada bi dobro pisat znala. Ove ću zime učiti dobro, pa ću ići u Zagreb, jer su mi dragi braća i sestre Hrvati. Živili Hrvati! Živio Maček! Živio Rudolf Herceg!

Gor. Rujani (Livno)

Ruža Šuker, djevojčica,
član Seljačke Sloge

Javljam, da sam naučio čitati i pisati. Sada mi se čini, kao da sam se preporodio, jer sada mogu sam čitati naše glasilo »Seljačku slogu« i »Dom«, te znadem, što u njima piše. A čitam već i Seljački nauk. Ja sam prvi počeo učiti kod nas, a sada ih uči više. Naručili smo 50 abecedarka, tako, da su svi nepismenjaci zaposleni. Ja sam sretan i zadovoljan, što sam naučio čitati, pisati, i od srдца zahvaljujem našem predsjedniku Hercegu. Ovo je moj prvi rukopis. Drugi put bit će bolji. Pozdrav svima vama. Živjeli!

Selo Kablar kraj Karlovca

Franjo Poje, seljak

*

Javljam, da sam naučijo po Hercegovoj Abecedarki čitati i pisati godine 1937. i 1938. Učitelj, koji nas je učijo, zove se Jerko Pavlović. Učijo je nas 18 nepismenjaka. Njemu najljepša đala, koji se je pobrinuo za nas nepismenjake, da i mi naučimo kao i ostala naša braća. Zafaljujem svima, koji su se pobrinuli za me. Zafaljujem Rudolfu Hercegu, doktoru Vlatku Mačeku, vođi hrvatskoga seljačkoga naroda. Hvala Bogu, otvorile su se oči moje, jer sam naučio čitati i pisati.

Žune (Prijeđor)

Ante Komljenović,
učenik seljačke škole u Ljubiji
rudniku

*

Bože moj, što želim, da mi daš dobro zdravlje i dobru sriću, da slušam svoga oca i svoje majke i da budem valjan radnik, jer ako ne budem radio, ne mogu živiti: ja sam seljačko dite.

Pozdravljam sve seljake od 10 godina, da uzmu Abece-darku pa nek se uče pisat. Piso

Gor. Rujani (Livno)

Damljen Brčić, seljački dječak

*

Moj je otac umro. Samo imam slipa dida, staru baku i sirotu majku. Mi dica — ima nas 7 — svi učimo čitat i pisat.

Moje prvo pismo. Ja bi pisala uvijek, ako mi reče Herceg, da ovo valja. Ja pozdravljam predsjednika Hercega, da mi pročitao ovo, valja li.

Sama sam učila misec dana.

Lištani (Livno)

Joka Šuker, djevojčica

Seljačka škola.

Seljak ima sve u sebe, što mu je potribito. Može da ne gleda ni od koga ništa, samo ako ne će žaliti da se muči i da radi.

Pa seljak ima i svoju domaću školu, sa kojom se škola od sedam godina kao i gospoda školari.

Seljak se škola na njivi i na livadi. Muči se i radi, kopa, kosi i sve teške poslove radi. Kao gospoda sve visoke škole uči. I to seljak mora da promisli, kako je teško radio, znojio se krvavim znojem. To je njegova domaća škola, kakve nema poštenije na cilome svitu. Neka se dobro promisli, kako je radio i školo se, da ga ne privari oni gospodin, koji je izpod lada, gledao govoreći: »Kopaj, krči, seljačino! Meni će prvine, a tebi će, seljače, stražbine!«

Za to triba da mi seljaci čuvamo svoje proizvode; i možemo, da ih njima ne damo, a ne triba, da tuđe tražimo.

O d ž a k (Livno)

Niko Lovrić, seljak samouk

Sad očima svojim gledam.

Ja sam mlada divojčica,
petnaest mi je godinica.
Naučila sam čitat, pisat,
pa m' je odmah lašnje disat.
Sad očima svojim gledim
i dragom se Bogu molim,
a za tatu i za majku,
što mi dali Abecedarku
te pridali olovku i teku.
A sad hvala našem predsjedniku
Hercegu i vođi Mačku,
koj' to daše i izradiše.
Od mog srca njima hvala,
Božja ruka sreću dala,
meni pamet prosvitlila,
da bi druge učiti se sklonila.

Gor. Rujani (Livno)

Danica Brčić, seljačka djevojčica

Fala tebi, majko moja stara!

Evo pišem. Morala sam, ama ne znam dobro, jer sam samouka.

Uzela mi mama Abecedarku i olovku. Ovako mi je mama govorila:

— Uči, ćeri, mati te rodila! Nemoj ostati slipa kod zdravih očiju, pa te ne će niko zavarati!

— Fala tebi, majko moja stara,
lipo li si mene svitovala!
Sad me ne će niko zavarati;
svakom znadem u lice kazati,
što je pravo, a što li je krivo.

A kod mene bolje pravde nema kao oni, što znaju čitati i pisati. Oni znat će starije poštivati. Ko njih poštuje, oni poštuje i boga.

Učimo se, male djevojčice sve, čitati i pisati! Poštujmo svoju Hrvatsku domovinu! Živila Hrvatska! Živio vođa hrvatskoga naroda i predsjednik Seljačke Sloge.

Lištani (Livno)

Janja Šuker, mlada djevojčica
seljakinja, članica SS

Ja ću reći rado ovo.

Ja ću reći rado ovo:
Volim ime ja Mačkovo.
To je ime, znajte, Vladko,
koje štuje, sluša svatko.
Tko god ime to začuje,
odmah mu se narađuje,
od radosti suze roni,
jer zlo Maček od nas goni.
On nam brani domovinu,
hrvatskomu drag je sinu.

Odžak (Livno)

Marko Dujić, mladi seljak

Malo iz moje prošlosti.

Bože moj, kad se smislim, kad nisam znao čitat! To je bilo 1917., kad mi je pokojni otac bijo u ratu. Došlo pismo od njege. Majka se veseli i govori:

— Fala Bogu, živ je!

A ja je pitam:

— Kako znaš?

A ona kaže:

— Pa evo vidiš, da je došlo pismo od njeg!

A ja mislim: Bože moj, kako se to zna po to malo papira, da se narod može sporazumiti i saznati, di je što. — Ja uzmem ono pismo pa ga gledam i vidim, da je šareno, a drugo ništa.

Majka kaže:

— Sad ga ne zna i nema ko da pročita. Bio jedan starac u selu, koji je znao čitati... E, ajmo k njemu!

I pođemo ja i majka do staroga. I majka moli starca, da joj pročita pismo i da čuje, što je. A starac ne će džabe, i majka mu obeća dva oke brašna. I poče stari da čita.

Pismo glasi — to sam dobro upamtijo: »Faljen Isus«... Stari čita, majka plače. Pitam je:

— Što je, mama?!

A ona kaže, da je otac u bolnici.

Ja je pitam:

— Ah, ko kaže?

— He, sinko, evo pismo.

Kad je starac pročitao pismo i dao ga majki u ruku, pođemo kući. Iduć putem, a ja pitam:

— Daj mi to pismo!

I ja ga uzeo i gledam i razmišljam; Bože, odklem da se zna po ovim krivam, što se misli. — I ja pitam majku:

— Mama! Bi li ja mogo ovo naučit, pa ga nako čitat kao onaj stari? I ko je njem ono kazo?

— He, moj sinko! Treba ići u školu pa znat čitat.

— A di je škola?

— Daleko, treba ić dva sata.

U tom dođemo kući, Ja i majka čekamo, kad će doć drugo pismo. Vreme po vreme dođe i 1918. I moj se otac »suprotiro«, i ja ga molim, da me spremi u školu, pa da znam čitat. On mi kaže, da sam još nejak. A ja nemam već 7 godina — u osmu skrenuo! Vidim i ja, da iz mog sela ne ide nitko u tu školu. I mene moji svrgli s tog mišljenja. No tokom vremena 1923. meni sine u glavi, da ću u školu. Jopet molim oca, da me odvede u školu. A on ne će i ne da mi. Oh, meni muka!

A sad u selu ima više ljudi da znadu čitat. Bila su četiri čovjeka, koja su znala čitat, i ja pitam jednog, da li bi on mogao mene naučit čitat i pisat. On kaže, da može. Eh, ja pun veselja. I još mi on naređuje, da kupim tablu i čitanku. I ja to sve nabavim i počnem učit. Počeo mi kazivat slova. I naučim slovo »o«, sutra drugo, i tako dalje malo po malo naučim sva slova.

I evo ti nezgode: Ovaj, što me je učijo, javi se u žandare i ode. O Bože moj, muke od mene, te ja pođem svaki dan po selu i molim ljude, koji znadu čitati, da mi pokažu. I tako se mučijo, dok nisam naučijo glasnike. I ja sam iduć za ovcom naučim slagati i pomalo čitat.

I kad vide moji vršnjaci, počese i oni učit. I ja sad učitelj. I preko te zime ja ji naučim čitat 6 dječaka, da su podpuno znali čitat i pisat.

I ovaj je posao djelovo podpuno dobro, i 1923. bira me selo za podpredsjednika HSS i 1936. osnujem ogranak Seljačke Sloge i bira me skupština za predsjednika Seljačke Sloge, i izaberu se odbori sve po pravilim Seljačke Sloge.

I možemo dati usklik: Da živile naše vođe, koji su povelili ovu akciju za pismenost. U cilom selu znalo čitat i pisat najviše 7 do deset ljudi, a od ženski nije bilo ni govora. A sad sam siguran, da u našem selu zna čitat i pisat muški 85 iznad 18 godina, a ženski 33. To je osim one mladeži, koja sad ide u školu. A ovaj broj muški i ženski — sve je naučilo s pomoću Ercegove Abecedarke. U mojoj kući nazad par godina nije bilo niti jedne osobe, da je znala čitat, a sad ima nas 8 članova obitelji a 6 (šest) nas zna čitat: 3 ženske i 3 muška.

Prosvjetom k sreći!

K o v a č i (Duvno — Bosna)

Ivan Jurčević, seljak

Učimo se iz Abecedarke. Pišemo abc, prvo smo znali sva slova i štogot i pisati. Nas ide djece trideset, desetero malih. Oni prvo nisu znali ništa. Uči nas don Marin Kovačić. Rođen sam dvadeset četvrte godine (četnaest godina) miseca srpnja, dana petog, selo Tijarica gornja.

Hvala onomu, koji posla nam Abecedarke.

Tijarica (Sinj)

Jakov Voloder, seljak

A u večer slova rado gradim.

Ja sam žena od četrdeset godina.

Ja sam mala naučila vesti, šiti, presti i za stanom tkati, zašto ne ću slova naučiti!

Ja u polju sa težacim radim, a u večer rado slova gradim.

Govore mi, da za mene nije.

Ko mi reče, ja se tome smijem.

Glavno mi je, da znam pisat ime.

Sada vidim, ko se za me brine,

da mi stari naučimo pismo,

da vidimo, da robovi nismo.

To se brine za Hrvate Sloga

virujuć u pravednoga Boga.

Ovo šaljem svoje pismo novo:

Sretan bio, ko nas uči ovo!

Pozdrav za naše Hrvate! Pozdravljam dra Mačka, našega predsjednika!

Lištani (Livno)

Boja Šuker, član Seljačke Sloge

SELJAČKOJ SLOGI U ZAGREBU.

Mnogo hrvatskih pozdrava iz Novih Plavnica!

Prijatelji dragi, mogu vam javiti, da sam živ i zdrav, što želim i vama kao i svima poštenima! Javljam vam, da sam sretan, što sam za tri mjeseca naučio čitati i pisati. Moje dvije prijateljice, koje su sa mnom zajedno počele kod Stjepana Pleskalta učiti pisati, također će doskora naučiti, pa će se onda i one javiti. Kod nas u selu ima knjiga. Na jednoj piše: Antun Radić: Dom, a na drugoj piše: Seljački nauk. A ja znam obadvije polako čitati.

A sada ostajte svi zdravi i sretni! Veseli me, što pismom mogu poslati mnogo pozdrava našem vođi dru Mačku. Od mene i mojih dviju drugarica mnogo pozdrava!

Novo Plavnice (Bjelovar)

Stjepan Jagić, seljak

Kad ćemo imati više novaca?

Moj je otac bio seljak, moja majka — seljakinja.

Otac mi je orao, kopao i kosio, sve je teže posle radio, a majka je šila, prela, lan i konoplju sijala, topila, trla, tkala, košulje krojila, nas i sebe zaodivala.

I danas mi je u glavi, kako je lijepa ona košulja lanena. Koliko je lijepa, toliko je bila vridna i mila. Mila mi je i danas, jer nije bila kupovna. Nisu se novci brojili za odila onda kao danas. Danas treba dosta novaca, doklen čovik zaodije sebe i svoju zadrugu. Zato treba da se mi hrvatski seljaci prifatimo stare kulture: mi muškarci da radimo dvorne poslove, a naše žene da se prifate ručno ga posla, nek siju lan, konoplju, pa nek zaodivaju nas i našu obitelj, pa ćemo imati više novaca.

Zato, braćo i sestre, svi na poslo!

Poslušajmo savjete svojih otaca, ne slušajmo pokvarenih trgovaca! Poslušajmo svakoga, ko god stvara budućnost Hrvatske domovine; a ko ne stvara, okrenimo se od njega da je i naš otac — nije nam prijatelj.

O d ž a k (Livno)

Jozo Jovanović, seljak
član Gospodarske Sloge

Želja momka.

Cura mi se dopala kod mise.
Šta joj fali? Čarapi joj spali.
Cura mi se dopala u puku.
Da je malo užija u struku!
Cura mlađa svakom momku draža,
Ostarija na oči milija —
Dvi su muke, a jedne su ruke.
Daj mi, Bože, curu kućanicu
Još suviše sretnu pametnicu,
S kojom ću ja sretno uživati
I svi naši pravedni Hrvati!

O d ž a k (Livno)

Mijo Brko, seljak

Bezškolni nauk hrvatskih seljaka.

Dobro se spominjem mojih dvanaest godina rane mladosti, kad sam čuvao stado po našoj visokoj planini Dinari. Tud je naišao moj jedan seljanin, koji je imao dvije pjesmarice o svjet-skom ratu. To je bilo 1915. godine. Ja sam ga zamolio, da mi dade jednu knjigu. On mi je rekao: Ja bih ti dao, da ti znadeš čitati... Bilo mi je teško, pa odgovorim: Ja ću se učiti. A on mi kaže: Za nauk triba »Početnica«. (Mi smo zvali Početnicom prvu knjigu, iz koje se najprije počima učiti). Ja jopet zamolih čovika, i on mi dade jednu knjigu. Kada mi je dao, ja sam počeo misliti: Kako ću početi upoznavati slova...

Svakoga dana, kad bi tko prolazio putem, ja bih ga pitao: Brate, znaš li čitati? Kad bi rekao, da zna, ja sam ga zamolijo, da mi pokaže slovo ili dva. Tako sam ja fala Boгу kroz misec dana naučijo sva slova, a kroz tri miseca znao sam svaku knjigu čitati. Tako sam sve ratne pismarice čitao sasvim dobro.

Nakon godinu dana baš su me školarci pitali: Ivane, koliko si išao u školu? Ja kažem, da sam samouk, i — ne bi mi virovali...

Kada sam izučijo ili — kako se na drugi način reče — naučijo, ja sam odmah stekao dvi pameti i nove oči, sa kojima sam tek progledao, a one rođene oči kao da su bile slipe. I sbilja, nepismen čovik jest slipac. Kod zdravih očiju i kod zdrave pameti ne zna; jerbo, kada ima želju napisati jedno pismo, onda je primoran moliti drugog, da mu napiše pismo, i opet on može govoriti jedno, a pisac pisati drugo. On ne vidi; vidi papir i po njem crno slovo, ali ne pozna odma. Oči ima, a sa njima ne vidi...

Teško je to, ali danas može svatko naučiti iz Početnice ili, kako mi Hrvati kažemo, iz Abecedarke. Ja sam od ono doba postao prosvićen tako, da mi ne može nitko zamazati oči. To je velika stvar. Ja sam lani na 3. VII. počeo dobivati »Seljački Dom«, glavno glasilo hrvatske seljačke politike, koji može više naučiti čovika za godinu dana, nego za sto godina oni, koji kažu, da nije uspijo pokret za pismenost. Oni, koji udaraju tako protiv nas Hrvata, oni bi volili, da se za to i ne zna. Računaju naime: kada se hrvatski seljak prosvitli, da će oni postati tamni i neznalice, jerbo ne će kod nas više moći lagati, pa sa svojim lažima izrabljivati seljaka.

Ali i nama nije dovoljno samo znati pismo napisati i pročitati, triba upoznavati sve ono, što su nam ostavili neumrli učitelji.

Za to znanje ne ćemo se obraćati na gospodu, koja su udarala protiv pokojnog neumrlog učitelja i vođe Stjepana Radića, a i sad kadkad govore protiv neustrašivog Vladimira Mačka.

Dok su nas oni učili, nismo znali ni koje smo narodnosti, a kamoli da smo znali čitati i pisati. To smo naučili, kad nas je pozvao vođa dr Maček. Sada si pomažemo sami, seljak uči seljaka, čovjek čovjeka.

Našemu napredku vesele se i veliki narodi na zapadu, jer kao što smo nekad braneci pred Turcima Hrvatsku državu branili i njih, tako ćemo i u buduću svojim znanjem i poštenjem braniti pravicu, bez koje nema trajnog obstanka niti narodu niti državi. Mi slušamo samo naredbe svoga vođe i njih se pridržavamo, a iznad svega imamo nauk, koji nam je ostavio pokojni neumrlj vođa i učitelj Stjepan Radić i njegov brat Ante, koji uvijek žive u hrvatskom narodu, te mi kao da slušamo živu rič iz ladnoga groba danas bolje, nego dok je bio među nama.

Mi dobro znamo, da do svog cilja i boljih dana možemo doći samo putem, kojim nas vodi njegov nasljednik dr Vladko Maček, u koga mi svi Hrvati gledamo i njega slušamo.

Imao bih još mnogo pisati, ali znam, da je ovo dosta, jerbo nami hrvatskim seljacima nije potrebno puno pisati i govoriti, za nas je dovoljno ovo ili još manje.

U Kijevu kod Sinja

Ivan Bilić Gojević, seljak

Dužnost.

Debele vole na sajam tjera
seljak poderan, bos i suh,
za objed nosi komadić kruha,
koji je već crn, tvrd i suh.
Sočne hrane jesti on ne smije,
on zna samo, da ga dužnost bije.

Kad je do sajma dotjero vole,
dacer ga dočeka na vrati:
»Stoj de, seljače! Ici ćeš natrag,
il deset dinara mi plati!
Nemoj pitat: zašto to i komu?
Sve što plaćaš, daješ rodu svomu!«

Stražanac (Daruvar)

Josip Novosel, seljak

Koliko znademo, toliko i vriedimo.

Povodom pisanja nekih novina, da nije uspio pokret za pismenost, na koji je sve Hrvate pozvao vođa hrvatskog naroda dr. Vladko Maček, a koji je vodio Rudolf Herceg, predsjednik Seljačke Sloge, ja sam odlučio o tom nešto napisati, ali pošto sam i ja samouk, to molim, da mi se ne zamjera, ako baš ne napišem onako, kako bi to napisao jedan čovjek, koji je učio »sa ozbiljnim planom i naučnom metodom uz pomoć države«.

Da sam čekao, dok država postavi ozbiljne planove, napravi školu u mom selu i postavi učitelja, koji će učiti naučnom metodom — ja bi i umro, a to ne bi dočekao, jer u mom selu nije htjela napraviti škole niti turska vlada niti austro-ugarska, a ni jugoslavenska, a izgleda, da je naskoro ni biti ne će, jer na svemu se više radi, nego na prosvjećivanju naroda. Građani i tako i ovako, ali sela su, a naročito kod nas u Bosni, prepuštena najviše sama sebi.

Zbog toga nije nikakovo čudo, ako pitate jednog Bosanca seljaka, koliko ima godina, pa dobijete odgovor: »Ne znam pravo, ali kad je Austrija »došla« u Bosnu, bilo mi je — kazivala je moja mati — »oko« 7—8 godina ili (ali opet prvo ja ne znam) »Ne znam, ali »negde« oko polovice rata dobio sam »obšit« i nisam više služio«. Takova pitanja uobće starijem bosanskom seljaku ne treba postavljati, jer dobiti ćete tako smiešan odgovor, pa da ste najbolji matematičar, ne ćete njegovih godina moći izračunati.

Nije ovo meni mило pisati o mojoj Bosni, koja se zove još i »ponosna«, ali ne mogu reći nego onako, kako je.

Prije četrdesetak godina u mom selu nije bilo pismenih ljudi nego moj otac Ante i njegov brat, sad već pokojni Marko. Obadvojica su naučili pisati i čitati u vojski. Zbog toga i nije čudo, da je moj stric — kao vrlo dobar čovjek, a i pismen — bio knez ili starješina sela 30 godina, i s toga mjesta, budi uzput rečeno, vodio je borbu sa austrijskim službenicima za dobro svoga sela, te narod moga sela imade podpuno pravo, kad kaže: »Nikad više kneza Marka«.

Uistinu bio je pravi borac, a kako je bio pravi gorostas, nije prezao ni pred kim. Dopustite mi, da samo napišem jednu zgodicu iz njegova knezovanja.

Jedan put u prepirki sa žandarima u selu reče: »U petak ću se navratiti iz Prijedora sa naloга u kasarnu i sve ću vas podaviti kao piliće.«

Plodovi najsladi 2

Bio je uvijek na rieči pa i tada. Popio je 2 litra rakije (ali on od toga nije bio pijan, jer njegova porcija bila je 6 litara rakije) i navrati se u kasarnu slučajno još s jednim čovjekom, i nađe 7 žandara za večerom. I odmah sve žandare pokupi na kamaru u kut i gnjavio ih pola sata. Ako je koji uspio da se izvuče, on ga je dohvatio rukom i metao najgornjeg. Kad je htio, onda ih i ostavio.

Ciela jedna knjiga o knezu Marku mogla bi se napisati, ali to mi nije svrha, pa zato se vraćam na stvar, jer hoću da pišem, kako sam se ja naučio pisati.

Ja sam kao dječak imao želju, da se naučim pisati i čitati, ali to je bilo i nezgodno. Otac je od knjiga imao samo molitvenik. Uvijek sam ga prelistavao, u slova se zagledao i mnoga zapamtio, ali — nisam znao, koja su.

Kad je otac vidio, da ja »znam« mnogo slova, kazao mi je, kako se koje zove. Ja sam ih brzo i zapamtio. Nauči me i ostala štampana slova, i ja sam znao pisati »štampariju«. Uz štampana slova napisao mi je otac i rukopisna slova, mala i velika, i ja sam za jednu zimu znao čitati i pisati. Nitko nije bio veseliji od mene, kad sam naučio pisati i čitati i tako dobio pravo, da smijem nositi — olovku u džepu.

Kako je u selu uvijek trebalo nešto pisati, otac i pokojni stric Marko terali su samo mene, jer — onako kako je — ja sam imao bolji rukopis nego njih ijedan. Tako sam ja vodio svu seosku »administraciju«, dok se nije podučilo još dječaka u pisanju i čitanju.

Mi smo za to imali sastanke, na kojima se u kašnje vrijeme naročito učilo »liepo pisanje«.

Kako sam imao najljepši rukopis, morao sam biti više puta i »sudac«, jer dječaci se i — posvade. Onaj kaže: »ja pišem ljepše« onaj opet: »ja pišem i ljepše i pravnije«, treći kaže: »ja pišem kao i sudac«, — i napravi se graja, koju kad-kad nisam ni ja mogao stišati. Ali što je glavno, svi su naučili liepo pisati i čitati, i danas ima u mome selu tako pismenih ljudi, da za njima daleko zaostaju u pisanju mnogi oni, koji su učili sa »izprobanim metodama«.

To su zapravo moji neki seljaci i dokazali, jer su nekoji polagali i izpite i na izpitu su odgovarali više nego vrlo dobro i na ona pitanja, koja se odnose na kud i kamo više razrede, što su i sami učitelji priznali.

Jedno glavno, o čemu još ništa ne rekoh, a vrlo je važno za izporedbu sa današnjim učenjem, jest ovo: mi nismo imali nikakvih čitanki, iz kojih bi učili i prama kojima bi svoj rukopis dogonili, nego mi smo jedno slovo preko tisuću puta pisali, dok je ono dobilo odgovarajuću i željenu formu. Pisalo se je

na daski, na kućnom zidu, na ognjištu po sitnom lugu, a fino je bilo pisati i zimi po sniegu, a tko je našao zgodnu ploču od kamena, taj je bio sretan.

Kako vidite, u moje vrijeme, a to je bilo prvo 25 godina, teško je bilo naučiti mojemu seljaku pisati i čitati.

Sada je za naše selo, a vjerujem da je i za mnoga druga sela, prava blagodan, što je Rudolf Herceg izdao svoje Abecedarke, te današnji »učenik« u našem selu imade tu zgodu, da svoje slovo dogoni prama onom u Abecedarki, koje je, kao da ga je Bog stvarao; a kako je jevtina, to je može i najsiromašniji analfabeta kupiti. Zbog toga u mome selu i nema drugih »Čitanki« ni »Bukvara« nego Hercegeve Abecedarke, a škola je svaka druga ili treća kuća.

Ovomu se baš ima zahvaliti, što danas moje selo imade oko 65% pismenih, a toga bi i više bilo, da se današnje naše djevojčice nisu »stidile« učiti. Ali prošle zime dovedene su i one u »nezgodan« položaj, da sada nije druge nego: Uči, draga!

U našem je selu jedno jutro osvanula čudna organizacija, koja je možda jedina na svijetu ove vrste, a zbog kratkoće svojih »pravila« sigurno nosi »svjetski rekord«. Ova organizacija, za razliku od drugih, nema ni predsjednika niti podpredsjednika, tajnika ni blagajnika, već ima mjesto toga 5 nadzornika, koji između sebe biraju starješinu, koji sa nadzornicima točno paze, da se »Pravila« ove organizacije poštivaju, a »Pravila« u svojoj prvoj i — jedinoj točki glase: »Ljubavni razgovori između momaka i djevojaka imadu se voditi samo pismeno.«

Ova je organizacija pokazala vrlo dobre rezultate, a i ona spada u pokret za suzbijanje nepismenosti. Iznenada se je pokazalo, da mnogo djevojčica u našem selu zna čitati i pisati, samo razlika je u učenju ova: Dječaci uče tiho, a djevojke su bučne. One uče »potajno«, ali gdje se god sastanu tri, čuju se kao deset dječaka; ali ne smeta to ništa, glavno je, da se napreduje.

Ne mogu ovaj put biti, a da ne napomenem, kako su neke novine pisale povodom Mačkova pokreta za suzbijanje nepismenosti, kako je razlika pisati i čitati od »čitati«.

Ja vrlo dobro, kao samouk, znam, šta se sa tim misli reći, pa na to odgovaram:

Meni ta njihova »razlika« nije ništa smetala, da sam ja i pored mnogo gimnazijalaca u vojski kao samouk bio pisar, i to za cijelo vrijeme službovanja. Meni također nije ta »razlika« smetala, kad sam kao predsjednik »Mjestne zadruge za poljoprivredni kredit« u gradu Prijedoru vršio i dužnost blagajnika, i to ne dan-dva ili mjesec-dva nego, kad je tako, više i više.

a važno je napomenuti i to, da su poslije mene u toj zadruzi napravili »kvar« oni, na koje se ova »razlika« ne može odnositi, jer su oni učili sa »izprobanim metodama«...

Ja sam, budi na koncu i ovo rečeno, bio više puta prisutan, kad neki školovani ljudi pišu pa griješe; ili čitaju pa i opet — griješe...

Dakle, ne postoji razlika između rukopisa, nego razlika postoji između posjednika školske svjedočbe i čovjeka — samouka bez svjedočbe. Dok čovjek sa školskom svjedočbom može dobiti kakovo namještenje, pa makar on bio i slabiji od samouka, dotle samouk ne treba ni misliti na službu, pa makar ne znam kako sposoban bio. Imati »crno na bielom« ili ne — to je razlika.

Predaleko bi otišao, ako bi o ovima svjedočbama dalje govorio, jedino još napominjem ovo:

Svjedočba sama po sebi ništa ne vrijedi, a ako je još u rukama kakovog pokvarenjaka, onda može škoditi ne samo selu nego i državi.

Mi seljaci ne učimo se pisati svjedočbe radi, već radi toga, što znamo, da se svaki pismen čovjek bolje snalazi u životu od nepismenoga. Pismen čovjek, pa makar i seljak, pročitati će knjigu, koju je napisao najučeniji čovjek, i iz nje će zapamtiti, što je dobro i prama tome će se i ravnati.

Zbog toga se mi seljaci učimo i učiti ćemo i dalje, a u mome selu dotjerali smo dotle u pismenosti, da bi se mnogo žandara i lučara s nama za rukopis mienjalo. A nije samo to. Moji seljaci, kojima su se sva okolna sela rugala, čak i kako govore, s kojima se nitko nije htio ni sastajati, kao da su kućom zaraženi, postali su razboriti ljudi, vrlo dobri pjevači, razgovornici i veliki dosjetljivci i šaljivdžije do suza, te su sad kao takovi rado viđeni gosti u svim okolnim selima, i ako naši dječaci sada odu na prelo u drugo selo, o tome se u dotičnom selu govori više nedjelja, i gdje se god vidimo: — »kad će te opet doći«.

Iz ovih mojih točnih navoda vidi se, što znači pismenost. Pismenost je jedna vrijednost, koje do danas još nitko nije točno procijenio.

Zbog toga svi na posao za suzbijanje nepismenosti. Ako susjeda naučiš čitati i pisati, imati ćeš boljeg susjeda. Od 8 godina pa dalje među Hrvatima ne smije biti nepismenih, jer koliko znamo, toliko i vrijedimo.

Višje vrijedi dobro znati pisati i čitati, nego sve drugo, što imaš. To je jedno zdravlje, to je neizmjereno bogatstvo, to je veselje i najveća radost.

Ne treba nitko govoriti: »nema škole i ne mogu se naučiti pisati i čitati«. Tko god hoće, može se naučiti, samo je bez škole teže, ali naučiti se može. Ja sam učio bez škole, i kad bi moj rukopis vidjeli, možda bi se i čudili, a ovakovih rukopisa ima i puno u mome selu, i to ne samo da se piše fino nego fino i vrlo brzo.

R a v s k a kod Prijedora

Ivan Begić, seljak samouk

Nađite slova Jure!

... Bilo mi je 10 godina. Imao sam još četiri brata — tri mlađa, a jedan stariji. A svi sirotinja. Pođem za slugu u poluotok Pelješac. Vidim: djeca veselo odlaze i dolaze iz škole. Ja bi rada znat, što i oni, ali od gospodara ne mogu.

Jednog sveca ostanem u kući. Čeri gospodara bilo je nekih 18 godina. Ja zamolim nju, da mi pokaže bukvicu — abc. Ona mene uputi slovo po slovo. To je taj put; više u obće nisam pita nikoga za slova, već sam mislio, kako ću početi pisati. E, opet upitah nju. Ona opet veli:

— E lako! Vi ste Jure?

— Jesam — kažem ja.

— Nađite slova »Jure«, slovo po slovo!

Kad sam ja sastavio ova četiri slova, velim:

— E, ne treba dalje! Sad već znam.

Ja sam u roku od jedne sedmice već počeo pisati pismo. Od toga vremena naučih svu svoju braću i četiri druga čovjeka u mojem selu. To je bilo od god. 1912. do 1913. ...

Bristva (Korčula)

Jure Čendo Jurin

Ja Iva Voloder, koja sam rođena godine dvadesete i četvrte u selu Tijarice i učim iz Abecedarke i pisati a b c kod našega župnika don Marina Kovačića, koji uči dobre volje.

Ja i moje kolegice mi se zahvaljujemo našim vođam zato, što nas uče.

Ja dovršujem pismo i izručujem našim vođam pozdrav

Tijarica (Sinj)

Iva Voloder, seljačka djevojčica

Molimo se Svevišnjemu Bogu!

Molimo se Svevišnjemu Bogu,
da nam širi prosvjetu i slogu,
da nam širi pismenost i znanje,
to na svijetu najskuplje imanje.
Pismenost je na tom svijetu sreća,
nepismenost bieda ponajveća.
Svi čitajmo knjige i novine,
to j' napredak ciele domovine,
koja nek nam uvijek sretno prođe
i nek slavi svoje dične vođe,
neka slavi učitelje svoje,
koji duhom među nama stoje —
tielom umre Ante i Stjepane —
koj nam bolje pokazaše dane
za poštenje, pravdu i čitanje
i za naše hrvatsko pitanje,
da se svaki za pravicu bori,
da brat bratu krivicu ne tvori.
Tude poštuj, a svojim se diči,
uiek gromko prot nepravde viči —
to j' Radića uvijek geslo bilo,
Hrvat je ono svakom milo,
pa zato ih Vladko Maček slidi
tako jasno, da i ćorav vidi,
a mi njega složno svi još bolje,
da nas brže vuče iz nevolje.
Brazdu režem, ovu pjesmu slažem,
cielom svijetu istinu da kažem:
Mi seljaci ovako se mučimo,
jedan drugog još čitat učimo,
da stignemo, što smo zaostali,
da b' unapred sretniji postali.
Samo slogom doć ćemo slobodi,
kud nas samo Vladko Maček vodi.

Bizovac (Valpovo)

Blaž Dasin, samouk seljak

*Ajd na noge sve prosvjetne vođe,
Pismenosti da se prije dođe.*

Štogođ više pisao, više znao.

Kad sam bio mladi dičak od sedam godina — dobro sam upamtio — od mojega sela bilo pet ljudi, koji su znali čitat i pisat, i to samouka. Škola nam je odveć daleko bila od moga sela — jedan sat i po hoda. Ne smiju se nejaka djeca slat u školu: zime budu jako velike.

Moj je otac znao nešto čitat i pisat. Ima je neku staru pismaricu, pa bi ponešto čita neke stare pisme. To bi meni vrlo drago bilo gledat i slušat. Kad bi on to čita, ja bi ga upita:

— Tata, koje je ovo slovo?

On bi mi kaza, a ja bi ga dobro zapamtio. Kad sam dobro slova upamtio, onda mi otac počne kazivat, što znače po dva i po tri i više njih. Ka sam nešto naučio čitat, onda upitam oca:

— Dragi otac! Kako se pišu ova slova?

Otac mi nađe nešto kratke olovke i malo karte pa mi zapiše sva slova na karti. Ali nije ni on lipo zna zapisat, ali meni su bila lipa, jer ja nisam znao ni onako.

Sve sam se pomalo učio pisat, ali sam uvijek oca napada: »Daj mi kartel!« Otac se više puta naljuti pa reče: »Nema, sine!«

Kad bi pošla stoki, ja bi naša jedan mali oštar kamenčić, nađi negdi i veliku ploču od kamena, pa piši kamenom po kamenu. A kad bi bio kod kuće, uzmi ugljen od vatre iz špareta pa ga zgasi pljuvačkom pa piši po šparetu i po duvaru.

Kad sam naučio, u to vrime nastao evropski rat. Odoše ljudi u rat i počese slati pisma kućama. Nema ko, da čita. Počese meni donosit. Ja nekoje pročitaj i napiši. Štogođ više pisao, više znao. Tako trajalo do svršetka rata.

U to vrime umre mi otac i majka. Ima sam još familije — braće i strica. U 1920. otišao sam od kuće naći negdi rada, da štogođ zaradim. Naša sam posla u Bosni u mistu zvanom Teslić. Tu sam radio četiri godine i tu sam najbolje naučio čitat i pisat. Tu sam u 1921. godini najprije sazna za pokojnog našeg predsjednika Hrvatske seljačke stranke Stjepana Radića. Slava mu vječna! Od onda sam počeo čitat njegove novine i kazivat onima, koji ne znaju čitat.

I sad pripovijdam o radu Gospodarske Sloge i Seljačke Sloge i pokazujem i učim pisat i čitat one, koji ne znaju.

Vojković (Duvno)

Mijo Kelava,

povjerenik Gospodarske Sloge i Seljačke Sloge

Bogu fala, ja sam Hrvat pravi!

Bogu fala, ja sam Hrvat pravi,
 Pjevam pjesmu svakoj našoj slavi.
 Ja u školu baš išao nijesam,
 Ali čitat naučio jesam.
 Kada zimi ne bi posla bilo,
 Moj me otac uzeo na krilo,
 Pa mi kazuj kao svome sinu,
 Da znam čitat baš hrvatsku knjigu.
 Tako more svako svoga sina
 Baš naučit od sedam godina.
 Mlogo diete đabe vrijeme prati,
 Ol se posla rđavoga lati.
 Kad narastu pošlje djeca naša,
 Onda slabo prođu kod pljačkaša.
 Sobom nije naučit se muka,
 Neka radi štampa samoukâ.
 Samouci jesu puni duha,
 Kojijem se domovina čuva.
 Samouci doživili jesu,
 Da i oni sada knjige pišu.
 I ja jesam baš želio tako,
 Da pozdravim sve Hrvate vako:
 Ako ćemo pravi bit Hrvati,
 Učimo se čitat i pisati!
 Pa kad znali sam' napisat ime,
 Dosti dobra imat ćemo s time,
 A kamoli ko nauči više.
 Vite, braćo, što se rukom piše,
 Vite, braćo, baš što piše ruka,
 I to ruka jednog samouka
 Po imenu Marka baš Ravlije,
 Koji nosim baš hrvatsko ime.
 Sin ja jesam Ravlije Stjepana,
 Majka mi je od Ilića Janja,
 Selo Sošnji — tako mi se zvaše,
 Di ja ove pjesme izpjevaše.
 Župa moja Kraljeva Sutjeska —
 To je, braćo, starinom hrvatska,
 Bosna zemlja to je moja slavna,
 Koja mi je od oca ostala.
 Pjevam pjesme — ja bi duhom tio,
 Da bi tako sinu ostavio,

Da u domu uživa slobodu,
 Uviek, naviek slava dragom Bogu!

Sošnji kod Kraljeve Sutjeske

Marko Ravlija, seljak

Šalji, majko, dicu u ogranak Seljačke Sloge.

Ja sam sila na jelovu klupu,
 uzeh pero u desnicu ruku,
 pa ću jednu napisati pjesmu,
 svi Hrvati nek doznadu, čije smo.
 Mi vidimo, da imamo pravo,
 a drugima nek ne bude žao.
 Hvala Bogu i na njegovom daru,
 složili smo svoju Slogu malu,
 dočekali ovaj mili danak,
 kad mi smimo činiti sastanak.
 U Slogi sam i ja članarica,
 u njoj uče odrasli i dica,
 uče čitat, uče poznat pismo,
 nek se znade, da mi zadnji nismo.
 Tu čitamo Radićeva dila,
 koja su nam svima puno mila,
 jer u njima dobar nauk piše:
 Nije pravo, da je tuđe više;
 što je tvoje, s onizim se diči,
 a na tuđe nikako ne viči;
 veća radost dobre knjige čitat,
 neg po selu bezposlen se skitat.
 Šalji, majko, dicu u ogranak,
 nek im jednom bolji svane danak!

Gornji Rujani (Livno)

Danica Brčić

seljačka djevojčica
 koja je ljetos naučila
 čitati i pisati

Kako sam se naučio čitati i pisati?

Kad mi je bilo devet godina, moj pokojni otac išao je na pazar u Sinj, i obećao mi, da će mi doniti Početnicu i da ću se učiti čitanju i pisanju. Ne da se opisati veselje, sa kojim sam ja očekivao pok. oca, kad će doći sa pazara. A kad je došao i dao mi je, veselju ni kraja. Stariji od mene brat Nikola pokazao mi je u Početnici slova azbuku, t. j. a, b, c, č, d i t. d. svega dva puta, i već sam zapamtio skoro sva slova. Pravo čudo za mene je bilo, kad bih ja sjedio i odgonetao slovo po slovo, a podalje od mene sjedio je pokojni otac, pa dje bih ja zapeo, on bi me izpravio, premda je bio udaljen kojih 10 metara od mene. I ja bi se u čudu pitao: Kako to, knjige ne vidi, a slova zna! Kad sam već prilično izučio slova, tad bi mi navečer otac razpjetao ožegom komin i na lugu prstom pisao slova i brojke: to je bilo mjesto papira i olovke. Po danu bi se mi djeca sastali te posjedaj na gumnu na kamenja, koje bi mi napravili ko školske klupe. I sad bi jedno diete uzelo Početnicu i dlanovima ruku sakrivalo slike u Početnici, a ostavljalo napis izpod slike. Sad bi se mi takmičili, tko će prije i okretnije pročitati, koja je slika sakrivena pod rukama. I kroz dva mjeseca ja sam znao čitati i pisati, kao da sam svršio četiri razreda škole.

U desetoj godini i baš u proljeće god. 1910. u igri sa seoskom djecom panem i prelomim lievu nogu iznad koljena. To su bile prve muke, prva čaša gorka pelina u mladim danima. Liečio me seoski vještak. I netom mi je bilo lakše, privatio sam se knjige i učio te skraćivao vrijeme. Najmilija knjiga mi bijaše Kačićev »Razgovor ugodni«. Iz njega sam pjevao pisme, jer za ono vrijeme drugih knjiga na selu i nije bilo.

Moj komšiluk ima 25 kuća sa 150 duša, od toga je nas 35 odraslih muškaraca od 20 godina pa unapried (jer mladi su pohađali školu), a od toga je nas 30, koji znamo čitati i pisati, — samouka. Godine 1926. u selu se zametnu ljuti boj oko škole, te mjesto jedne napraviše se 3 na 1.100 duša, a da nitko osim sela nije dao ni pare. I sve tri rade. Prošle godine sagrađismo i dvije liepe vode: jedna ima 350 tona vode, a druga 215. A kroz ovo razdoblje napravismo i liep put preko sela i župsku kuću. Dakle reći će te: selo je u prosvjeti u posljednjem desetljeću silno koračilo napried.

Sad u selu su dva učitelja, učiteljica, pop, i nikad se još nije dogodilo, da je moj seljak otišao ni popu ni učitelju na savjet, ni da mu napiše pismo ili kakvu kupoprodajnu pogodbu, obveznicu, namirnicu, oporuku, molbu, žalbu i t. d. Sve to ja

obavljam, učim i putim. I još iz te škole ne izađe diete, koje je svršilo 6 razreda sa odlikom, koje bi me nadmašilo u čitanju, pisanju ili računanju. Istina, da ja kao samouk manje pazim, gdje ide malo ili veliko slovo, točka, zapetka i slično. Ja pazim na sadržaj, a ne na formu. I kad sam godir pripoviedao ja ovo kojem školanom čovjeku, on je samo odmanuo i rekao: »To je nemoguće! Ti si bio u školi! Ta dje bi samouk to znao! Ne laži, molim te!«

Pitat ćete bez dvojbe, što je natjeralo i potaklo na učenje nas seljake. Kratak i jasan je odgovor: siromaštvo. Goli krš i kamen ne može da prehrani mukotrpnu raju sirotinju, te je dalmatinski Zagorac odavna bježao trbuhom za kruhom. »A kako ćeš u svijet slip, zavezanih očiju!« čulo bi se počesto od starijih ljudi. I eto, potreba je nas seljake natjerala, da se učimo, kao što nas i danas nađoni potreba i nužda, da se slažemo i složno iztupamo za pravo svoje. Imućniji seljaci i nisu učili svoje djece, govorili su: ne će u kakvu službu ni u Ameriku, a orat i kopat znaju i nepismeni.

A sad još nešto, prije nego završim. Reći ćete: nije zgodno, da čovjek iztiče sam vrline svoje, da sam sebi — kako se kaže — pjeva valospjeve. Ali koji me znadu, ti će sa sigurnošću uztvrditi, da ja nikad nisam izticao sam sebe, da mi je najteže govoriti o sebi, spominjati svoje nezgode, muke i stradanja, i ako je toga bilo na pretek od mladih dana, jer svačiji se rad vidi. »A po djelima njihovim poznat ćete ih«, veli Gospod. I ovo sad ne bih napisao, da ne pročitah one bilježke u »Seljačkom domu«, gdje veli, da se gospoda izrugavaju sa akcijom kluba A B C, Napredka i Seljačke Sloge, za širenje pismenosti, jer da se naučiti valjano čitati i pisati ne da bez prinude i gospodske metode, bez školske nastave. A ja bih na to odgovorio jednom šaljivom narodnom pripoviedkom iz ovoga kraja. Živio — vele — jedan čovjek u mom susjednom selu. Zvao se Vujčić. Zanimanjem lončar. Radnim danom radio lonce, a nedjeljom obzičao ih na vatri. Dojave seljani fratri, da ne ide u crkvu. I fratar poruči, da dođe u crkvu. A on odgovori: »Recite velečasnom, da ja radim i molim se Bogu, a i Bog vidi biedu koju i da mi je sila od rada.« A kako je onda valjda bilo prinudno pohađanje crkve, naredi fratar, da ga silom donesu u crkvu. I kad ga donesoše i posjedoše na klupu, znate, što je on tad rekao: »Ako ste me silom donili u crkvu, ne možete me natjerati, da se silom molim Bogu«. I više ga nisu smetali u njegovu radu. I vidite da sila nije dobra, pa makar ona služila i u božanske svrhe.

I ja velim: bolji je jedan, koji se voljom nauči čitati i pisati nego stotinu prinudnih, gdje ih nađoni sila.

Zato, braćo, na posao svi vi, koji ste još slijepi kod zdravih očiju. Progledajte, učite se čitati i pisati, jer volja je najjača i najsavršenija metoda učenja. Osvitljajte svoj obraz i domovine svoje! Vidite, i ja sam samouk seljak, pa sam učio i naučio, pa makar to komu i krivo bilo, što se to dogodilo bez školske nastave, bez gospodске metode učenja.

Biorine (Imotski)

Stanko Škare seljak

Pastorče.

Oj ti moje sirotno seoce
od uvijek si gospodsko pastorče,
Sva umjeća novog vjeka,
što se danas po gradovi šire,
od toga u selo moje
ništa ne dopire.
Kad iz tebe ja svoj pogled
bacim u gradove,
onda mi se tako čini,
kanda nosim ja na sebi
gvozdenе okove...
Sviesti moja, ti se sada
u meni probudi
i razširi moje grudi,
da mi srce može jače biti,
jer je sada došla ona ora,
kada se za selo moje
znak istine i pravice
podignuti mora.

Strážanac (Daruvar)

Josip Novosel, seljak

Tri mi dana zvona zvonila u ušima.

Ja navrših 39 godina slip kod očiju. Prija svjetskog rata čuva sam ovce po našoj planini Grabovici. Nisam zna pisati ni čitati. Poša sam ovcam od 12 godina. Nisam zna svoje ovce pribrojiti. Ja sam zna brojiti do 50, ali sam ima ovaca više od 100. Stoga mi je amidža (stric) uvijek brojio. Jedan moj prijatelj, koji je sa mnom čuva ovce, zna je zapisati 15 slova, više nije, i ja ga zamolim, da mi pokaže. A moj prijatelj na to pristaje. Ali na žalost nismo nijedan imali olovke niti papira. Ja zamolim svoju majku, da mi kupi olovku, jer mi je moj drug čoban kaza, da se piše olovkom. Na te moje riječi pristaje moja majka, ali mi reče:

— Dite moje, ja bi tebi kupila, ali ja ne znam, kako se to kupuje, već evo tebi para, pa ti otidi u čaršiju pa kupi!

I ja privolim poći u čaršiju, a pita me majka:

— Koliko ti je dosta novaca?

Ja odvratim:

— Ne znam.

A majka reče:

— Evo ti 2 krune! Mislim, da ti je dosta.

Odo ja u čaršiju, ali se bojim, da mi nije malo novaca. Kad sam doša u čaršiju, bio sam ustrašen: ne znam, di ću kupiti. Koga god sritnem u građanskoj robi, ja ga se bojim i daleko obilazim oko njega. Odam po čaršiji strmu brdu. Ne smi se natrag ući u trgovca. Ne znam, kako ću zapitati olovku i papira. Upitam jednog mladića, koji je bio obučen u građansko odilo:

— Kume, di se more kupiti olovka i papira?

A on me upita:

— Oklen si ti?

Ja mu rekoh:

— Iz sela Kovača.

A on mi se odvrati:

— Moj dragi, to je teško kupiti. To ti ja mogu pribaviti, više niko. Koliko imaš para?

— Dvi krune — ja mu odvratim.

— Pa daj mi te dvi krune, pa ću ti kupiti — reče građanski mladić.

A ja mu dade obe krune. Ode građanin i donese jednu olovku i jedan komad prazna papira:

— Evo sam ti kupio. Ali sam jedva dobio. Taman para doteklo! Da si ti kupova, još bi toliko da. Ajde biži kući, nemoj se nigdi zadržavati. Ako te ujeti policija, izmlati će te.

Tako mi reče građanin, a ja brzim korakom pođem kući bojeći se i policije. Ka sam bijo na kraj čaršije, sritnem jednu malu četvu građanske dice manjih i većih. Stanu se meni rugat:

Seljače repati, sutra ćeš krepati.

Teško ruci koja te bude vući,

još je teže lopati,

koja te bude kopati.

I još me stanu bit. Ja se raskrivim, a u taj čas izbi policija »Šta je s vami?« I građani rekoše policiji:

— Mi ovde mirno stojimo, a najiđe ovi klipan selski i stane kamenje bacat na nas!

Jami me policija za ruku i izvede me iz čaršije. Ja se ništa ne pravdam, jer ne smim se ni živ kazat, premda sam bijo prav. I kako me je dva puta udarijo, tri su mi dana zvona zvonila u ušima. I ja ode kući plačući i krvav nos tarući.

Kad dođem kući, izgubio olovku i ono komad papira. Pita me majka:

— Jesi li kupijo olovku i papir?

A ja joj sve kažem, kako je bilo, a ona mi reče:

— Sine, ne triba ti učit čitat i pisat! Bolje ti je da ne znaš. Ajde, dite moje, čuvaj ovce. Majka će ti kupit sviralu. Ili voliš diple sa mišinom? ...

I ja odo ovcam. I moj drug, koji je zna pisat 15 slova, pisa mi je slova štapom po snigu i nožem po kamenu. Tako sam naučio 15 slova, a dalje nisam zna ni ja ni moj drug

I u ta doba počme svjetski rat, i ja odem 1915. godine u rat. Uprav mi bilo 18 godina. U ratu ja zaboravih i 15 slova. Posle rata dođem kući i poče sam po dikoje slovo učit pisat. 1936. godine osnujemo ogranak Seljačke Sloge.

Malo vrime iza toga evo ti sriće iznenada. Naš hrvatski vođa dr Maček sve nas nepismene poziva, da naučimo čitat i pisat, da je to njegova želja. Svaki pošten čovik ozvat će se na poziv svoga dobroga vođe. Za to sam i ja veselo privatio i odzvaao se svom vođi dru Vladku Mačku. Živio! Evo sreće iza toga, kad nam Herceg Rudolf posla svoje Abecedarke, koje su dosad mnogo našeg nepismenog naroda učinile pismenim.

Srića je, što je predsjednik SS Rudolf Herceg više puta dolazio u naše Duvno i lipo nas podučavao, što je Seljačka Sloga, kako tribamo među sobom širit mir i ljubav i poštenje, da živimo ko braća bez ikakva inata.

Živili naše vođe, koji nam otvoriše oči. Da nam nije naših dobri vođa, bili bi i sad u tami, ko smo bili za vrime turske i austrijske vlade, kad niko nije za nas zna.

Prija 15 do 20 god. naš je seljak bio ustrašen: bojao se službenih lica a na žalost i građana. Samo je li bila na njem meka roba, seljak je se boja ko ovca vuka. Ko nam istera tu budalaščinu iz glave? Ona ode od kad počesmo čitat knjige braće Radića. Slava jim!

K o v a č i (Duvno)

Mate Ivanković, seljak

Da i ja progledam ...

Ja zaželim, da i ja progledam, da se nešto naučim. Bio sam star 17 g. a siromak u službi kod jednoa gazde. Jedna mala djevojčica išla u školu u prvi razred. I ona me je učila, a još ni sama nije znala sviju slova. Ona se zvala Josefina Antunović. I danas živimo u jednom mjestu.

Zimus ja sam održavo nepismen tečaj. Knjige sam dobivo od Seljačke Sloge u Zagrebu. — Sad radim na tom, da što više se uču. Već od strane đandarmerije imo sam predgovora. Išo sam kod kotarskog pristava na odgovornost. Prvi put nije rešeno: reko je, zašto nisam najavio vlasti. I reko je, da ne mogu oni rešiti te moje pogreške, da ću dobiti pismeno rešeno. Smatraju, da sam pogrešio, što sam učio nepismene a sa knjižom ABC ...

U novinama čito sam, da se ne može naučiti bez škole. Kažem, da može. Oni, koji su to u novine stavili, varaju se ...

Jedan primer. Jedna curica stara 11 g. došla k meni i u roku 14 dana počela pisati i čitati, u roku 2 meseca čita svu Abecedarku i pozna novine čitati.

Eto, svaki, koji se usudi reći, da ne može bez škole naučiti, vara se i griši Bogu.

L j u b i j a (Banjaluka)

Jerko Pavlović, seljak

Seljaku.

U tebi je vjekovječna snaga,
ti si čuvar rodenoga prađa,
ti si izvor sreće i napredka
ti si čuvar mira i poredka...

Ti u ratu domovinu braniš,
ti u miru radom ljudstvo hraniš,
ti grad svojom pomlađuješ snagom,
ti ga čuvaš djecom svojom dragom...

Za sva čuvstva i sve tvoje jade
prezren jesi od 'nih, što ne rade.
O, zašto te preziru neljudi,
što znoj s tvojih zaudara grudi!...

A kad tebi godina ne rodi
te glad ljuta selom tvojim hodi,
ti prkosiš velikomu jadu,

jer u srcu gojiš velku nadu...
U tebi je vjekovječna snaga,
ti si čuvar rodenoga prađa,
u tebi je spas našeg naroda,
jer si dika hrvatskoga roda...

Biorine (Imotski)

Stanko Škare, seljak

»Gospodine predsjedniče! U mom pismu Vam se od srca zahvaljujem, što ste pokrenuli širiti pismenost. Hrvatski je narod sa svom odlučnošću taj korak usvojio, naročito kod nas u Bosni, koji smo od svakog prezirani i zapušteni. Škole su nam udaljene od pojedinih sela po 10 kilometara. Ali hvala Bogu u našem selu osnovan je ogranak Seljačke Sloge, pa može svatko, tko ima želju, naučiti čitati i pisati. Da smo mi bosanski Hrvati za pismenost, to će se najbolje dokazati ovako. Ja sam prije dva mjeseca dobila abecedarku i danas znam podpuno čitati i pisati. Ja Vas molim, da ovo moje prvo pismo uvrstite u glasilo, tako, da vidi sav hrvatski narod, kako Hrvati i Hrvatice iz Bosne slušaju svoga vođu dra Mačka i kako svoje spasenje ovi od svakoga zaboravljeni krajevi polazu u njega.

Prosvjetom k sreći!

Golubić, kotar Bihać.

DANICA GRGIĆ, seljačka djevojčica

Kako sam učio.

Meni je Miško Babić, seljak samouk iz Tetine kraj Fojnice toliko puta govorio, kada sam počeo u njega raditi, da učim čitat i pisat.

Ja sam donekle mislio: »Ti govori, a meni na jedno uho ulazi, a na drugo izlazi!«

Još su meni to govorili i kad sam bio malešan u najmu i kad sam bio u vojsci. Svom silom su me na gonili, da učim, — pa sve džabe...

Nije me silovo sam Miško, nego i svi njegovi ukućani. Sva-ko večer ono uzme novine, ono molitvenik, ono bibliju; ženska-dija nešto rade, a ja sklopim ruke pa gledam kao telac.

Jednom počnem mislit: pa idem i ja makar gledat, kako bi to išlo. (A prije sam znao dva-tri slova ćirilicom; prvo sam upoznao slovo p, što znači ćirilicom r). I tako sam se jedan večer zabavljao i upoznao dva-tri slova. Drugu večer dadne mi Miško Abecedarku i počne me on učiti. Čini mi se, onako mi fino i toplo pokazuje, bolje nego otac svomu djetetu.

Pošto mi nastade ljeto, pa se nije imalo kada više učiti, skoro sam zaboravio dosta pisat, a kadkada po malo čitam novine. U nadi sam opet početi učiti, čim imadnem vremena.

Da Bog poživi onoga, ko je ovu akciju pokrenuo.

Tetine (Fojnica)

Marijan Taraba, seljak, star 28 godina

Učenje malog Nikice, sluge, 12 godina starog.

Meni je i prije bilo drago učiti, a ma nisam imo od koga.
— Jednoć meni Miško kaže:

— Nikica, bi li ti učio čitat i pisat?

Ja mu kažem:

— Bi, samo ko će mene učiti?

Kaže mi Miško:

— Pa malo ću ja, malo tvoji ukućani, pa ćeš malo po malo i naučiti.

Miško mi dadne Abecedarku i malo mi pokazivo, a onda ja prišćipim kao čičak, štono kažu, i evo sada znadem sva slova i čitat, pisat, samo još ne znam dobro sastavljat.

Poslao Miško Babić, seljak samouk iz Tetine kraj Fojnice, koji je učio malog Nikicu.

Slika naših sela.

Mili Bože, na daru Ti fala,
 Lipa su ti naša sela mala:
 Jankovići i Radića brdo
 I maleno selo naše Zagaj.
 Nalaze se pod Vlašić planinom.
 Na sela se naslanja planina
 Sa svojima vrletnim stinama.
 Izpod sela zlatonosna Lašva
 Kroz grad Travnik žurno k moru hiti.
 Vlašić nam je dika od Travnika,
 Pun je Božjeg čara i lipote,
 Šarna cvića i zelene trave,
 Što je rosnu naši kosci kose.
 Vlašić nama svako dobro nosi,
 Po njem' pasu naše bile ovce
 I ostalo ono naše blago,
 Što je našem srcu uvijek drago.
 Kad mi naše podmirimo blago
 I požnjemo naša žita s njiva,
 Tad ne more privariti nas zima.
 Za zimu se triba pripravit,
 Jer će brzo snig nam navaliti. —
 Onda istom triba se mučiti,
 Nepismene triba naučiti.
 Nije nama teško od tog rada,
 Jer to od nas naša traži vlada
 Iz našega bilog Zagreb' grada,
 I naš Vođa doktor Maček zvani,
 Ponajbolji radnik odabrani,
 I pridsidnik od Seljačke Sloge,
 Rudolf Herceg, što nas tako vode,
 Da dojdemo lakše do slobode,
 Da još bolje naša sela rode.
 Dobra su nam naša sela mala
 I školanih sinova su dala,
 Koji nisu nas zaboravili,
 I sada se među nama hajdu,
 Te u svakom pomažu nam radu,
 Obilaze svoje zavičaje,
 Obnavljaju stare običaje,
 Da se naša sela ne pokvare,
 Da ne nose cipele od laka,
 Kad imamo naših opanaka. —

Evo, braćo, što Seljačke Sloge
 Ogranak naš posluje i radi,
 Samo treba još da Dom dogradi,
 Da imamo di održat sila
 I pročitat Radićeva dila.
 Da se trgnu naša sela mila,
 I da bi nam sreća poslužila,
 Da mi naše ljude prosvitlimo
 I da bolje dane doživimo
 U slobodnoj svojoj domovini. —
 Ovu svoju pismu završavam
 Vođu Vladka našega pozdravljam:
 Bog mu dao sriću i veselje,
 Da izpuni svog naroda želje,
 Da doživi i stotinu lita
 Kao vođa hrvatskog svog svita.
 Živio nam, pridsidniče stranke,
 Dobri sine od poštene majke,
 Ovo kliče sa Vlašića vila
 Ovo želja odavno joj bila. —
 I Seljačke Sloge pridsidnika
 Ja pozdravljam, on je naša dika.
 Da nam živi Herceg, naša nada,
 Uzor čovik žrtava i rada! —

Jankovići, kod Travnika

Marko Pavlović, pok. Ante,
 seljak-samouk, član Seljačke Sloge

*Ovo Pismo upravljam na Onoga Koji je iz Kupinca Pozvo
 sve Hrvate muške i ženske dase prišate posla te da Podučavaju
 one Koji su u Tami i nevide ono Što drugi Vide a toje nevide
 čitati i pisati takova sam bila ija a evo sada fala Bogu i našem
 Mačeku! Ja u godini 1938 naučila čitati i pisati pomoću moga
 strica Joze Perića i Hercego Abecedarke kojima neka bude od
 mene fala a od boga plaća Jasam cura od 15 godina pa čemi
 pismo pomoći pri udaji jer čuse sa momkom dopisivati i upo-
 znati njegovo mišljenje i njegovu želju ostajem svima koji su ma
 šta pridonijeli za širenje pismenosti zafalna*

K o l o (Duvno)

Luca Perić, ćer Franina

Fala Bogu, imam Početnicu!

Ja Jure Primorac, sin Markov, samouki seljak iz Kašća občine Vitinske, kotar Ljubuški, naučio sam se čitati i pisati na način sljedeći:

Rodio sam se godine 1912. Moji roditelji bili su vrlo siromašni, a k tome u vrlo zabitnom kraju, u kojem nije bilo osnovne škole, a nema je na žalost ni danas. Moji roditelji nisu bili prosviećeni, nisu znali, što je pismenost, te se zato nisu ni sturali ni brigali, da njihova djeca nauče čitati i pisati. Moj stariji brat i sestra bili su obadvoje nepismeni. Kad sam bio dječak od 8 godina, molio sam mog oca, da mi kupi čitanku, da učim čitati i pisati, ali na žalost moj otac nije htio da mi usliši molbu, nego me tjerao, da čuvam stoku. Kad je meni bilo 10 godina, mislio sam, kako da si kupim Početnicu za čitanje i pisanje. Ali na žalost nisam imao novaca, nego sam počeo da kradem jaja. I tako sam ukrao danas jedno sjutra drugo iz kuće i skupio 15 jaja, koja sam poslao kriomice na pazar. Ali na žalost moji su ukućani našli novac te mi ga oduzeli. No gdje je nesreće, tu je i sreće. Dođem u jednoga mog prijatelja i kod njega opazim Početnicu i molim ga, da mi je proda. Pogodismo se lako. Za nju mu dadoh 3 voza sitnog kamena, koji sam tukao čekićem 3 dana, ali sam bio sav sretan, kad sam se dobio Početnice.

E, fala Bogu, imam Početnicu, ali tko će mi pokazati čitati, kad je skoro sve nepismeno. I ja dođem u mog jednoga kuma, koji je bio bolestan od rane na nogi. On je bio čovjek pismen i on mi počeo pokazivat čitat. Ali evo još jedne nezgode! Jer mi kum nije blizu kuće, to sam mora svaki dan da idem kod njega. Jutro rano čuvao bi stoku do 9 sati i onda bi stoku dotjerao kući, ručao i onda bi otišao u kuma do 1 sat po podne. I onda bi opet pošao kući i čuvao stoku. Tako sam radio 25 dana i naučio sam Početnicu čitati. Na žalost umri moj kum, a ja još nisam počeo ništa pisat. No to sam pomalo i sam naučio iz Početnice.

Sada sam i ja poslije toga stupio u boj protiv nepismenosti i izučio nekoliko djece.

A evo danas i pišem pjesme.

K a š ć e (Ljubuški)

Jure Primorac sin Markov, seljak

Samo dobre volje!

Čitajući naš Seljački dom od 15. srpnja čitam, da je razpisan književni natječaj za samouke sporazumno između naših prosvjetnih društava Napredak, ABC i naše Seljačke Sloge, i da bi bilo poželjno, da se i oni stariji jave, među koje i ja spadam.

Rođen sam god. 1880. u Liki — kotar Gospić, občina Smiljan, selo Bužim, a poučavao me je iz početka moj djed, koji je i sam bio samouk. Ja se možda kao stariji samouk ne bi ni javio, ali hoću da kažem, da nije istina, što nekoja gospoda tvrde, da se bez ozbiljnog plana ili naučne metode i pomoći države ne može naučit čitat ni pisat. A ja kažem: bez svega toga se može, samo jedno je potrebno, to jest dobra volja. I kad bi svaka nepismena osoba znala cijeniti vrijednost toga znanja, mi bi za godinu dana imali 2% nepismenih.

Mene je vrlo razveselila okružnica našega vođe prošle godine za suzbijanje nepismenosti, što provodi naša Seljačka Sloga, koliko radi nas Hrvata, a još više radi naše braće u Bosni i Hercegovini, jerbo sam znao, da je kod njih gore nego kod nas u Hrvatskoj, ali će se i to — ako Bog da — ukloniti slogom i pomoću naših prosvjetnih društava. Dao Bog, da se potpuno snizi nepismenost među našim narodom, te da se čim prvo ubrojimo među najprosvijećenije narode Europe.

B i z o v a c (Valpovo)

Blaž Dasin, seljak

Opis moga uzrasta.

Rođen sam 11. studenoga 1895. godine u selu Sarajlijama (kotar duvanjski, Primorska banovina). Sada živio sam kao čoban (pastir) kod oca i majke mojih pokojnih roditelja. Čuvao sam ovce i goveda od 8 godina do 13. U ta sam vrimena učio pisat slovo po slovo zimi po snigu, a liti privrću pločice pa šaro. I kada bi vidio kojega žandara ili šumara ili svećenika, svakoga bi pito, kako se ovo slovo zove, jer mi je pokojni otac kazao, da oni znadu čitati i pisati. Moja narav za tim išla, a škola daleko, zime studene, puta pravoga nejma nego blato i voda, pa je bilo teško polaziti u školu u Sarajlije na Duvanjskom polju.

Ivan Mašić, prosvitni povirenik

Bi vas uvirio . . .

Bi vas uvirijo, kako sam ja naučijo čitat i pisat. Ka sam bijo mali dičak — imo sam svoji 7 godina, — išo sam nediljom crkvi sa svojim roditeljim, da slušam svetu misu. Time su moji roditelji tili, da se ja bolje odgajam u duhu svete naše vire rimokatoličke. Ka sam bijo u crkvi, vidijo sam, kako naš župnik uzme nekakve knjige pa prid narodom čita. Ja sam mislijo, zašto ne bi i ja učijo, da i ja znam malo čitat i pisat pa da ne moram drugog molit, kada mi nešto triba ili mi kakva pozivnica dođe. Ka sam došo kući sa svojim ocem, govorio sam mu, da me dade digot u školu. Njemu to nije bilo moguće, jer je siromašan a škole nema u našem selu već samo u gradu, a od moje kuće je daleko 8 kilometara. U nas bude teška zima, pa mi nije bilo moguće samu ić u školu tako daleko. A moj otac je znavao malo čitat, pa me je on sam počeo učiti čitat i poznavat slova. Tako sam za neko vrime sva slova znavao, a sam počeo ji i sastavljati i naučijo sam to, pa već znam čitat. A pisat sam počeo ovako: gledao sam u ona slova, koja su mi bila napisana, pa već znam i pisat. Nisam išo u školu, nisam imo školski knjiga, — samo prvu Početnicu i Glasnik sv. Ante, to su moje sve knjige, koje su mi služile za nauk.

Sad sam veso, što ovo znam, jer radi moje potrebe drugog ne tražim, a zovem sve one, koji budu ovo čitali, da dobro tumače prid onim, koji još ne znaju čitat, da jim reču, neka i oni uče, pa će bit sretniji. A kad nauče, bit će nam sretnija hrvatska domovina. Molim vas, i vi sami ji poučavajte.

Lopatice (Livno)

Tomo Mišković

tajnik Ogranka Seljačke Sloge seljak

Selo Letka, lipo selo moje.

Selo Letka, lipo selo moje,
U tebi se sokolovi goje,
Povrh tebe visoke planine,
Izpod tebe široke ravnine
I još više Stržanj voda teče.

Ovo piso Pilip Kovča, samouk

Čovik izora riba.

Živimo u miru sa svojim ženami! Na žalost kod nas u Bosni ima još nevaljali običaja između ljudi i žena. U nas još ljudi ne daju ženama svojim slobode, jerbo se mnogi ljudi grade od žena veći. Treba take običaje ispustiti, a živiti u ravnopravnosti, kako spada po zakonu Božijem . . .

Za vrime osmanliške vlade živio u našem selu neki pošten čovik Ivan i žena Ivanova Ruža. Ivan i njegova žena Ruža živili su dugo u ljubavi i miru. No jedne večeri Ivan se nešto naljutio i reče ženi Ruži:

— Žena ne zna ništa prema čoviku! . . .

Ta je rič Ivanova bila Ruži dosadna i ona reče Ivanu:

— Cuješ, Ivane! Nemoj tako ludo govoriti! Znam i ja što god!

A Ivan će još ljuće:

— Ti ženo, ne znaš ništa i ne možeš ništa!

Opet reče žena:

— Ja bi tebe, Ivane, kad bi tila, mogla svezati i izmlatiti! . . .

I još bi te mogla iztirati iz pameti! . . .

A Ivan na to razsrdi se i reče ženi:

— Šuti, više ne govori! . . .

I nasta šutnja. Odu šuteći i spavati. A žena priko noći misli i smisli, kako će se mužu osvetiti.

U jutro je Ivan pošao orati i reče ženi:

— Ženo, donesi ručak meni, a volovim ponesi sijena. Ja odo orat.

A žena reče:

— Dobro, Ivane! Biće sve u redu!

Ode Ivan sa volovim orati, a žena osta kuvati ručak. A neoklen naiđu ribari, koji su nosili riba. Žena kupi tri do četiri oke riba (to je 4 do 5 kila). Skuvala ona ručak i ponese ga Ivanu pa uze i ono riba, što je kupila. A prid polazak sveže glavu svoju bilim peškirom, u znak da je glava boli. — Dođe ona na jedan kraj njive, koju joj je muž orao, a muž je bio na drugom kraju. Ostavi ona na svom kraju njive ručak Ivanov i ručak volovim, a ribe ponese na njivu pa ih počeo bacati po brazdi. I sve je ribe izbacala u brazdu tako, da Ivan nije vidio ništa. I onda žena dođe k mužu na dno njive. Pita Ivan svoju ženu:

— Da zašto si doli ostavila ručak? Što ga nisi amo donila?

A žena odvrati:

— Moj Ivane! Boli me glava. Crko od muke.

Tad ode Ivan na kraj njive, da donese ručak. Pođe on kraj brazde i ugleda ribu u njoj. Začudi se, ali je jami. Ide malo dalje,

pa opet ugleda ribu, drugu, treću . . . uzme dakako i njih. I tako ji sve pokupi. Čudi se on, ne zna dakako, da ih je žena posijala, već pomisli, da ih je izorao. Veseo nosi ribe i više ženi:

— Gledaj, ženo, što sam izora ribâ!

A žena ne kazuje, da ih je ona posijala, već odvratila:

— Baš si sretan!

Tada čovik reče:

— Ajde kući i skuvaj ribe za večeru!

Ode žena kući, ali ne hti skuvati ribe za večeru već nešto drugo. U večer vrati se čovik od oranja i odma pita ženu:

— Je li riba gotova?

A žena se učini nevišta:

— Di je riba?! Ti si pijan, Ivane!

A Ivan se stane više derati i govori:

— Ribu brže daj! Što si od nje radila?!

— Bog s tobom, Ivane, ja ribe nisam ni vidila — odvratila žena. No Ivan se naljuti i stane ženu tući, te žena jedva pobegne u susjeda i reče:

— Božiji ljudi, ajte u pomoć meni! Eno moj muž izludio: mene bije i više, da je ribe izora. Ja ribe nisam ni vidila.

Susjedi dođu u Ivanovu kuću. A Ivan se još jače razsrdio. Više i opet ženi:

— Ribe na sridu! — I stane ženu opet tući i pričati, kako je i koliko riba izorao.

Slušaju ljudi i vide, da Ivan ludo govori, pa ga pograbe i svežu tako, da ga je znoj od muke probio. A tad žena njegova priđe mu, izvadi iz džepa ribu i pokaže je mužu tako, da je drugi ne vide. Kad muž opazi ribu, snažno viknu:

— Eno ribe, eno ribe!

Gledaju ljudi, ali ne vide ništa, jer žena brže sakrije ribu.

Trza se Ivan, hoće da se oslobodi i više:

— Pušćite me, ljudi! Ja nisam lud! . . . Ja ću zaklat ženu! . . .

A žena opet iz džepa pokaže ribu na muža, a sakrije, da ne vide drugi ljudi. Muž, kad ugleda ribu, hoće da crkne od muke i zavika:

— Eno ribe! Pušćite me, pušćite . . .

A žena čineći se nevišta čudi se i križa:

— Ujme Isusovo! Ivane moj, di je riba?! . . . Ribe nema! Ko će ribu izorati?! Bog s tobom, moj Ivane! Sigurno je vrag uniša u te, Ivane! Jdna ja, moj Ivane, s tobom! . . .

I već ne razumije Ivan, što to žena govori, te više:

— Pušćite me, ubiću je! . . .

Borme ljudi još bolje svežu Ivana i sidnu uza nj svezana, misleći da je lud. I tako sidili oni dugo, te se Ivan nešto i smirio. Tad će žena:

— E ljudi, vami je teško ovdi kod ove budale siditi celu noć, već vi Ivana dobro svežite, da me ne bi ubio, a vi ajte kući. Ja ću sama siditi kod Ivana. Ja moram . . .

Tako ljudi i učiniše, odoše, a osta žena sama sa svezanim Ivanom.

Oboje šute neko vrijeme, a onda reče Ivan mekim glasom:

— Ženo, što ti uradi od mene!

A žena mu odvratila:

— To ti je zato, što si prija na večer reka, da ti ja ne mogu ništa učiniti. Eto, vidi, da mogu. Nego ja ću te sad pušćati. Ali pamet u glavu i da budemo živiti ravnopravno!

I žena odriši svezana muža. Tako među njima nastaje mir i ljubav bolja, nego je ikad bila.

K o v a č i (Duvno)

Mate Ivanković, seljak

Bieda.

Nezvani gostu
na kućnom pragu,

što mučiš mene

i dicu dragu!

Ti, tuga, jad,

nevolja, glad

gorčite srce

moje i dice.

Pritišćeš miso,

ne daš nam san —

mučiš nas

noć i dan . . .

O dokle ćeš mučiti nas ovako?

Dokle bit će zlo i naopako?

Zar dotle, dok nas zemlja ne pokrije? . . .

Mili Bože, život težak li je . . .

Biorine (Imotski)

Stanko Škare, seljak

Hrvatskim ženama.

Potrebno je, da svrnemo pažnju našoj djeci, kako će živjeti bolje i sretnije, kako će pridonositi blagostanju nama i sebi. Jer ova je stvar: ako mi stariji ne podučimo sinove i ćerke, od kog više da oni čuju, kako se pritrvara blagostanje?! Ovo je prva stvar. Uzmimo ovo: Da nisu naša blagopokojna braća Radići opisivali svoja djela, kako bi jih (ih) mi danas čitali. Kako bi mi danas znali, što je naša hrvatska domovina, kako bi mi znali, što je seljačka sloga, da nam nisu naši stariji ljudi pokazivali i opisivali. Zato treba da mi svi držimo se onoga nauka. Sjetimo se onizi žrtava, da su one borbe, one žrtve radost našega srca. A tu radost da pokazujemo svojim potomcima, pošto na mladima sviet ostaje! Naš mladi sviet to je naš mirisavi cviet. Treba da se ponosimo svojim cvietom, sa našim mladim svietom. Treba da mi stariji seljaci i seljanke hrvatske žene, koje razumiju, što je hrvatska domovina — treba da svoju tako rekuć djecu podučavamo onizim naukom, kao što su nas podučavala naša blagopokojna braća Radići: da se držimo sloge, da se držimo poštenja, jer bez sloge i poštenja nema slobode. — Mi stariji što uradimo, to će naši potomci još više uzkrisiti. Jer jeste vidili, braćo: kad se rodi diete kod nas — našim jezikom zbori, a ako se rodi u drugom svietu — drugi jezik govori. Pošto to je stvar: što god ko čuje, to i zna, i još suviše, kad se uči.

Zato, braćo, učimo svoju djecu, da znaju naš hrvatski jezik, da šire hrvatsku domovinu, da čuvaju svoje poštenje, osobito momci i djevojke da budu kao čisto ogledalo do svoja vjenčanova dana, a kada budu žena i muž, da ostanu onako vjerni, kako su se zakleli pred Bogom na vjenčanju. Poštivati starije svoje, zla nikome ne činiti, to je naša dužnost, da mi i naš mladi sviet uzdrži svoje seljačtvo, ljubi svoju domovinu. Jer tko to voli, toga Bog kriesi sve više. Zato treba: ko ne razumi — treba mu pažnju razložiti, čega ima da se drži. To treba da razlaže najviše majka, koja nosi svoje diete u utrobi devet mjeseci. Nakon toga pati se sa djetetom i ovoj svojoj patnji ona se veseli, da će se njime uznositi. A kako? Kada ga ne bi učila onome, čemu se veseli, od kud da joj dođe veselje?! Kada diete počne progovarati, treba, majko, da promisliš, što ćeš nagovarati diete svoje ne samo za ono malo vrijeme, za oni dan, nego za cijelo vječito vrijeme, da tako budeš sretna i vesela, da bude patnja na radost, kao što su nam radost djela braće Radića, kao što je naš liepi ponos pradjed Matija Gubec, koji je spaljen radi seljačtva, kada je branio poštenje od našije djevojaka i žena.

Ugledajte se, hrvatske seljačke majke, u našega velikoga i neustrašivoga dra Vladka Mačka, kako uzdrži svoj narod ne-

popustljivo. On radi samo ono, što je pravo za nas sve. I kako on nas uči, tako i mi podučimo svoju djecu, a naša će djeca svoju, da idemo pravim putem, da se držimo sloge i poštenja, pa će doći i do slobode.

O d ž a k (Livno)

Boja Ćurak, predsjednik ogranka SS

Divojka seljakinja . . .

Oj Hrvatska, naša zemlja mila,
daj o Bože, uvijek sretna bila!
Lipa ti si naša domovina,
stare slave naše didovina!

Braćevići, moje selo mило,
u tebi sam podgojila tilo,
nisam ti ga gojila za diku —
otac mi je skovao motiku:

»Ćeri mlada, kopaj vinograde,
tako tvoje drugarice rade!«
Majka mi je dodala vreteno,
da opredem na sebe odilo.

I još k tome moja majka mila
ovako je meni govorila:
»Ćeri moja, tanku žicu predi
i uz prelo sitni vezak vezi,

igle pleti i uzdrži kuću
i za zimu pleti toplu guću!
I još, ćeri, budi Hrvatica
ti i tvoja — što porodiš — dica!

Braćević (Split)

Marija Žmirić, seljakinja

Mladiću, kako ti nisi u školi?

U kratko ću da opišem, kako sam naučio čitati i pisati.

Za vrijeme svjetskoga rata u našem je mjestu Stravči bila zatvorena škola. Zatvorila se, čini mi se, godine 1915. Dobro se sjećam, da su me bili upisali u školu. I pošao sam u školu i naučio jedno slovo »i«. Škola osta zatvorena do godine 1920., a tada otvori se te nastade popis školske djece. Ali na žalost mene taj popis ne zahvati, jer sam premašio dvanaestu godinu. Iako sam bio ludo malo dijete od kakvih 12 i pol godina, nisam znao, što valja škola i koliko čovjek više vrijedi, ako je pismen, nego onaj analfabeta, — ipak mi je bilo žao i te kako žao, što me nije škola zahvatila.

Išao sam na pašu i tužakao se svojim drugovima, da mi je teško, što ću ostati nepismen, a ovi mi se počеше rugati riječima: »Vidi ga, što je lud! Što to govoriš! A ne znaš, da si sretan, što ne ideš u školu. Da ti znaš, kako je u školi, ne bi to govorio nego bi se veselio, da te nije zakačila. Da ti znaš po koliko mi dobijemo gerice (batina po rukama), ti bi rekao: A kako sam sretan, što me to mimoide«. Ali na sve te riječi ja ne izgubih volju za školom.

Jednoga dana ja bijah na paši pokraj seoskog puta i putem naiđe tadanji naš knez seoski pak mi reče:

— O mladiću! Kako ti nisi u školi?

A ja mu se počeh tugovati, kako me nije škola zahvatila, jer sam prošao dvanaestu godinu. A on mi reče:

— Pa bi li tebi bilo mило učiti čitati i pisati?

A ja rekoh, da bi.

— Dobro — reče knez. — Kad je tako, možeš naučiti.

A ja začuđeno odgovorih:

— Pa kako da naučim, kad ne pohađam školu!

— Lijepo — reče knez — Neka ti otac kupi Početnicu i pločicu pa se uči sam uz pomoć svojih ukućana, susjeda i prijatelja.

I knez produži naprijed, a ja ostah u dubokoj misli, kako bi ja to naučio i hoće li se ikako dati na taj način naučiti. U toj misli ostah duže vremena. Kada sam došao kući, kazao sam svojim ukućanima, što mi je rekao glavar (knez), pak zamolim oca, da mi kupi Početnicu i pločicu, da učim. Otac mi je to sa zadovoljstvom odmah nabavio i ja nastavih rad. Preko dana bih sam prepisivao slova iz Početnice na pločicu, premda nisam znao, kako se pojedino slovo zove. U večer bi mi ukućani pokazali po nekoliko puta pojedina slova. I odma mi pođe za

rukom te kroz neko vrijeme naučih sva slova napamet pak nastavih dalje sa vježbanjem u pisanju i čitanju uz pomoć drugih. — Znam, da sam sigurno mnogima više puta bio i na dosadu sa mojom »studijom«, jer ja nisam nikoga pitao, da li je raspoložen, da mi što god pokaže, nego bih rekao: »Molim vas, pokažite mi ovo ili ono!« — Vrlo dobro se sjećam, kad sam jednoć zamolio jednoga prijatelja, da mi nešto pokaže, a on je sigurno bio umoran od poljskoga rada pa mi malo oštrije odgovori: »Hajde da — pokazat ću ti, ne bi li Bog dao, da postaneš »profesor...«

Eto kako i na koji način ja naučih čitati i pisati.

Sretan sam, što sam kao dječak imao želju i dobru volju za knjigom a uz to i dobre prijatelje, koji su me učili, kojima se najljepše od srca zahvaljujem, svima skupa, a napose našemu dičnome, starini ondašnjem knezu Ivu Matkoviću, koji mi je pokazao put k prosvjeti.

Kada se sjetim, kako sam lahko mogao ostati analfabeta, sav protrnem, jer danas vidim, što mi valja ovo, što nisam slijep pri zdravim očima. Vidim dakle, što vrijedi pismenost i da je bez toga čovjek nesposoban za čovječanski život.

Tko je neprosvijećen, taj je i nevrijedan i nesposoban kako za politički tako i za gospodarski rad itd. Prosvjeta je temelj svakog dobra.

Roditelji! Vodite računa o vašoj djeci! Ako nemate osnovne škole u svome mjestu te na taj način nemate prilike da školujete svoju djecu, poduzmite sami sobom akciju i prosvijetite svoju djecu te ih tim putem osposobite i pripravite na život dostojan čovjeka. Učinite li to, učiniste najveću roditeljsku dužnost i najveće dobro, što ga može roditelj dati svomu djetetu. Ne učinite li to, vi ste najveći neprijatelj svoje vlastite djece, jer ih bacate u tminu...

Čovjeku je pismenost u v i j e k dosta vrijedila, a nada sve danas u ovim teškim vremenima u danima kritičnim u borbi za bolju budućnost, u ovim odlučnim časovima, kada pojedinac pa i čitavi narodi budno gledaju u svoju budućnost, kako bi jedni druge zaskočili... Teško onomu, tko nije prosvijećen.

Mi smo Hrvati sretni, što imamo mudroga i vjernoga vođu dra Vladka Mačka, koji neumorno radi kako na političkom tako i na prosvjetnom i na gospodarskom polju za sreću svojega naroda, svoje domovine — Hrvatske.

D u b e (Konavli)

Ivo Martinović, tajnik org. HSS

Seljačkoj slogi u Zagrebu
 Dragi Predsjedniče najviše
 se mogu zahvaliti vama
 za vaše staranje što ste
 tu akciju povelili tako
 da slijepim daté progleda-
 ti očima jasam naučio
 čitati i pisati i svaki da
 m dolarim svame učitelju
 Pavicu Franjo
 žinio predsjednik Seljačke
 Sloge i naš dragi tata
 Predsjednik svih Hrvata
 Dr. Vladko Maček
 seljak mladić
 Petar Šimić Grgorić
 Žiljko Žirijo Mato Mikić

Pisma o smotri na Duvanjskom polju.

Čoban gleda sa Vrana planine
 Od Mijata Tomića pećine,
 Pa promišlja te stare davnine,
 Na duvanjske pogleda ravnine.
 I promatra to široko polje,
 Iznenaden oće vidjet bolje,
 Jer je polje u drugom obliku,
 Čitavo je prominilo sliku;
 Ta o ničem prije nije znalo,
 Sad golemo čudo ugledalo:
 Nasred polja o izodu sunca
 (Sa najvišeg promatra vrhunca)
 Kao oblak vije se zastavâ.
 Između nji zeleni se trava
 U blizini žita i livada.
 Gleda čoban, ali ne zna, što je,
 Pa on druga brže pitat ode:
 »Reci, druže, što je ono tamo?«
 A drug veli: »»Ajd da pogledamo!««
 Čoban ne će: »Oto nije zgodno!
 Može biti da nij' ni slobodno.
 To j' sastanak kakvi velikaša,
 Za kog nije ta odora naša.
 Naš zagrnjač nije za tog mista,
 Kad se tamo mnogi barjak blista.
 Daleko su, pa se ne zna boja,
 Pa se bojim tamo nepokoja«.
 Al drug veli: »»Tu baš nema straha:
 Ono naša zastava je prava.
 Gledaj, eno: trava se zeleni...
 Donja plava... gornja se crveni...«
 Dok su tako bili u raspravi,
 Zemlja tutnji — auto se javi.
 I to ide od zapadnog kraja,
 Od sunčanog poznaje se sjaja:
 Na putnicim seoska odića.
 To veseli obadva mladića.
 Upoznali zastavu po boji,
 Po opremi, da su ljudi svoji.
 Postadoše odma dobre volje,
 Zagaziše u Duvanjsko polje.

Narod sa svojim prvacima skuplja se na smotru.

Nekoliko skrenuli koraka,
 Pomoli se hiljade barjaka
 Domovine oda strana sviju,
 Na Duvanjsko polje da se zbiju.
 Jedno jato leti automobila, —
 Bi ti reko: digli se na krila.
 Idu ravno od Zagreba grada
 Baš na mjesto, di će biti slava,
 Di j' seljačka smotra zakazana.
 Još na Duvno nisu pali
 I »živio« pozdrav mi im dali,
 Nova četa eno podigla se.
 Svak bi reko: zemlja probila se
 Od velike iz motora zuke
 te pivanja i junačke uke.
 Eto, brate, silnih junačina,
 U Duvno su došli svi iz Livna.
 Još kolona za njima se ita,
 što dolazi od hrvatskog Splita.
 Tu ti ima dvadeset auta
 Nakrcati(h) Dalmatinca ljuta,
 Sakupljeni(h) iz više krajeva,
 Di s' hrvatska uvijek pjesma pjeva.
 Na autim zastave blistaju,
 Dalmatinci neka se poznaju.
 A za njima opet Dalmatinci:
 Od Makarske domovine sinci,
 Od Zadvorja i grada Omiša.
 Iz oblaka kad bi pala kiša,
 Ne bi mogla cestu da pokvasi
 I da na njoj prašinu pogasi,
 Sve naroda što se tu nalazi,
 Svak bi moga da po suvu gazi.
 Tu j' od Duvna do Buškoga Blata
 Puna cesta rabrije Hrvata,
 Među njima mnoge Hrvaticе
 I još majke od šestero dice.
 Svaka žuri na Duvanjsko polje,
 Ne bi l' pismu odpivala bolje
 Nego drugi gradovi i sela.
 Baš ponosna žuri i vesela,
 Određeno da zauzme misto
 I svakome da dokaže čisto:
 Evo pisma naši(h) pradiđova,

Čisto naša — nije tuđa, nova!
 Evo naša i stara oprema,
 Kojoj ravne u dućanu nema!
 I još našeg evo vitog kola
 U njem skoka i sitnoga oda!
 Al tko ono sad na Duvno stiže?
 Istok ječi, rek bi zemlju diže,
 Jeka stoji, planine odlažu —
 »Hercegovci idu«, tako kažu.
 Baš na pogled sela Bukovice
 Ugleda se oblak trobojnice,
 Auti se cestom poredali
 I šoferi svu brzinu dali.
 Oko deset kilometri puta
 Zauzeta cesta od auta.
 Ti bi reko: cila cesta gori,
 Nek se vidi, kako s' Hero bori.
 Pisma zvonu, jeka do nebesa,
 Hercegovac ponosan ustresa.
 A kad daju poklik vodi Mačku,
 Ko topovsku ti osjetiš jeku.
 Ti su ljudi jaki i grlati,
 Prava braća, pošteni Hrvati.
 A pred njima Smoljane Bariša
 S pet hiljada ljudi je naiša.
 Od Mostara do Duvanjskog polja
 I družina bila mu najbolja.
 Pa su došli braća Imočani,
 U prve su redove birani.
 I došli su u velikom broju,
 Da pokažu tvrdnu vjernost svoju
 Prema vodi i seljačkoj stranci,
 A protivnik da s' na stranu baci.
 Pa za njima obližnji seljaci
 Ko i naši nekada junaci
 Sa barjacim i još na konjima.
 Na svakom ji putu mnoštvo ima.
 Na hiljade zajedno ji bilo,
 I na misto sve se jedno zbilo.
 U zajedno kad bi ji pogleda,
 Ta divota opisat se ne da.
 Taj je prostor seoska ispaša,
 Kud goveda pasu i alaša,
 Cilo lito komodno se kriću,
 U vlasništvo nikada ne tiću.
 Tu hiljadu dunuma imade.

Mnogo drugi(h) ljudi tu se nađe
 I iz svakog hrvatskog grada.
 Taj sav prostor pritiskla je slava.
 Tu je bio čovik do čovika.
 Viditi ji — baš je bila dika.
 Svaki sluša seljačkog redara
 Kao nekad bečkoga stražara.
 Kad se blizo cili narod sliže,
 Opet auto zagrebački stiže,
 Dvoja troja kola još ga prate,
 Među braću padoše Hrvate:
 Došli Erceg, Pernar, Šutej Jure
 Gledat smotru seljačke kulture.
 Da si, brate, čuo, što bi tada,
 Ti bi pito: Da l' to gora pada?
 Il to more u brigove udara?
 Il se možda i nebo otvara?
 Nije šala, četerest hiljada
 Sve u jedno grlo viknu tada:
 »Slava Stipi, koj je za nas strada!«
 Kada taj je prvi poklik pao,
 Drugi odma: Živio nam Maček,
 Što je svlado protivnika jačeg!
 Svima nama on je sad na čelu —
 Jedan vođa gradu a i selu.
 Treći poklik Ercegu Rudolfu,
 Što s nas skida putilicu kovnu
 I ozdravlja sve Hrvate slipe
 Po nauku pokojnoga Stipe
 I njegova vridnog brata Ante —
 Svi seljaci njega dobro pamte.
 Tada poklik, ko da Vran se trese,
 A Šuteju srce se uznese.
 Ti si, Jure našeg Duvna dika,
 Narod voli svoğa zastupnika.
 Ti se nisi u svom radu smeo,
 Ko te gleda, odma je veseo.
 Svud je pogled tvoğa bistrog oka,
 Svud je tvoğa junačkoga skoka.
 Ti si, Jure, mio nama svima,
 Fala Bogu, kada taki ima:
 U našem seljačkom pokretu
 Mogu svaki napad da pometu.
 Peti poklik zastupnicim svima,
 Što ji(h) Maček oko sebe ima,
 Osobito Ivanu Čelanu,

Što je uvijek junak na megdanu.
 Narod viče: Da te nije, Ivo,
 Oko Duvna da se nisi skrivio,
 Manji broj bi ovdi pismu pivo.
 Sad pivaju tu Slavonke bile
 I druge ženske domovine mile.
 Što je davno priča Ančić Pile,
 Sad su mu se riči ostvarile.
 Njeg držimo za ponos i diku,
 Ovaku nam prikazivo sliku,
 A još prije petnest godinica —
 Nij' ko drugi bio izdajica.
 Sad kolonom zapovieda Pile
 A od naše domovine cile
 Nasred slavnog Duvanjskoga polja,
 Što j' hrvatska odlučila volja.

Dolazak američkih Hrvata i Sinjana.

Narod svrstan, smotra da počima.
 Ali viču: »Još nam društva ima!«
 Baš pred nastup pjevački(h) zborova
 Netom braća dođoše nam nova
 Iz Sjeverne zemlje Amerike.
 Ne mreš ji se nagledat od dike.
 Dva auta i dvi su zastave,
 Zlatne kite do zelene trave,
 Na barjaku neki zlatni ora,
 Svaki viče: Sloboda bit mora.
 Zastave su tuđega porekla.
 Što su braća u toj zemlji stekla.
 Sto pedeset zajedno momaka
 Putovali dvadeset konaka
 Pradjedova pismu poslušati,
 Tomislavu kralju počast dati,
 A na mistu, di se on krunio,
 Di j' sad seljak smotru učinio.
 Dočim braća k nama stigla ta su,
 Sve zavika u jednome glasu:
 »Živili nam i došli nam dobro!
 Bio svaki nama brat i pobro!
 Našoj braći iz tuđine fala,
 Kad pozivu su se odazvala.
 Po nalogu seljačkoga vođe
 Preko mora može da se dođe
 I potrošit dolara hiljadu,
 Protivnici neka dobro znadu,

Da na ništa Hrvat ne polaže,
 Kad je nužda »on svakomu kaže:
 Ja sam eto pravi rođen Hrvat,
 Pa od svuda mogu vam doprhat,
 Od ovuda ili od onuda,
 Jer rođena mene veže gruda,
 Hrvatska me porodila mati,
 Želim s braćom mojom se sastati
 Na sredini hrvatskog kraljevstva,
 Nek odpanu sa njizi prokletstva.
 I da više pod tutorstvom nisu.
 Treba jednoč znati, oni di su:
 Da su oni baš u svojoj kući
 I za borbu da će ostat vrući.
 Ova kuća samo je njihova —
 Nit agina, niti je begova,
 Nit gospodskog kakva vlastelina,
 Već hrvatskog seljačkoga sina.
 Nek ostanu naši i gradovi!
 Bit ne ćemo ničiji robovi.
 Robstvo, braćo, tolko snage nema,
 Čim se narod za pravice sprema.
 Ili mora postojat pravica,
 Ili svakom šuma i glavica! ...
 Malo vrime tako potrajalo,
 Te nam srce s braćom se spajalo,
 Ali eto drugi auto stiže
 Od kotara, što nam je najbliže,
 A od Sinja hrvatskoga grada,
 Di je uvijek progonitelj strada.
 Za tim kolim još četvera idu,
 Te i ova ravnom Duvnu siđu.
 Kad krenuše sa brda privale,
 Svi rekoše: oni se ne šale.
 Auto leti kao soko sivi,
 Govori se: Tu s' Hrvati živi!
 To s' Sinjani, a ti su delije,
 Kojino su poznati od prije.
 Još za sile otomanskog cara,
 Sinjanin je po deset obara
 Sve narodni(h) pusti(h) izilica
 Iz vremena oni(h) poturica.
 Kako onda poturice one,
 Tako ove isto danas gone.
 Sinjanin je tu na čelu stao
 Doktor Smolić i s njim Krce Pavo.

Smotra počinje.

Dočim barjak i to društvo stiže,
 Marko Čondrić na noge se diže,
 Te od srca daje pozdrav svima,
 Za tim proglas: Smotra odpočima.
 I još riči nekoliko baci:
 Po redu će nastupat ogranci,
 Pa nek narod sada dobro gleda,
 Kako treba seljak da izgleda,
 Nek se sjeti, što je nekoć bio,
 A kako se sada osvistio.
 Ne b' mu dali u stara vrimena
 Nit dva vola da čuva šarena
 I da bude kakvom gazdi sluga,
 Uvik luđak i vječita tuga.
 Ali danas drugačije ide,
 Na tribinam seljaci se vide
 Pa seljačke potrebe iztiču,
 Učiteljem vazda »Slava« viču,
 Koji su im oči otvorili
 I prokletu krivdu oborili.
 Učitelja oba su poznata,
 To su bila dva Radića brata,
 Jedan Stipe, a drugi je Ante —
 Naši mlađi neka dobro pamte.
 Sad preuze Maček Vladimire,
 Što se svakoj sili odupire
 Sve sa pravdom a ne sa batinom,
 Sa dokazom i pravom istinom.

Tako Marko ote riči reko,
 Zbor do zbora poredan pa čeka.
 Okrenu se Marko pa se smije,
 A na podij idu Sarajlije.
 I sad evo što narod ugleda:
 Pravi seljak, a lipo izgleda
 I na njemu seljačka oprema,
 Takve nigdje u dućanu nema.
 Vidi seljak, da sja sunce žarko,
 Dok je ovo sastavio Marko.
 Kad je mogo on to da postigne,
 Oće seljak brzo da se digne.
 Dočim prvi zbor nastupi gore,
 Poklik pade, pisma se otvori,
 Pisma jasna, a odića krasna.

Odpočeše dva mužkarca glasna,
 Ni sam ne znam, što bi o svem reko:
 »Deder da ga zapjevamo seko!« ...
 Odpjevana divno i veselo.
 Iza njizi dođe **Blažuj selo**.
 Zapiva se, brate, pisma vruća
 »Poturči se Vidovića kuća«.
 I ta j' pisma primljena veselo,
 Te dolazi **Eminovo selo**.
 »Dobro društvo«, sa strane govore.
 Zapivaše: »Oj javore, zelen bore!«
 I ta pisma u redu proteče.
 Čondrić Letki, nek nastupi, reče.
 Dočim **Letka** na podijum pade,
 Dobro im se zapjevati dade,
 Tad je bilo oko pola dana,
 Pisma j' bila: »Čuva ovce Stojana«.
 U nji nošnja bila j' dosta fina.
 Sad **Šujica** od kotara Livna.
 I na njima aljine su stare,
 Pivali su: »Što ti radi Mare«.
 Družina su lipo odivena.
 »Doletila dva goluba malena«,
 I tu pismu lipo su pivali,
 Uz to kolo lagano igrali.
 Istom oni završili, pobro,
 Od naroda im priznato dobro,
 Opet Čondrić narodu naglasi:
 Zbor pjevački **Podumski** dolazi:
 »Na dvoje se sunce razdvojilo«.
 Lipo ji je pogledati bilo.
 Još pivali pismu: »Pala tama« —
 Radosno ji porodila mama!
 A za njima tad **Zagoričani**
 Od Čondrića bili su pozvani.
 »Poljem legla ditelina trava«
 To j' hrvatska stara pisma prava.
 Pa za njima **Ljubunčić** dolazi,
 Njivu pismu svaki dobro pazi:
 »U javora duge grane«
 Tu su riči dobro povezane.
 Još o lanu i Jurjevu danu
 Zapivali oni nasmijanu.
 Pa za njima **Grborezi** selo.
 I to društvo bijaše veselo.
 Pjevali su puni drage volje,

»Oj Duvanjsko ravno polje«,
 Te tepsiju postavili dolje.
 Jedna ruka tu tepsiju mica,
 Uz to pismu pivaju od srca:
 »Gnizdo vila tica lastavica«.
 Iza toga igrali su malo.
 I u redu sve im je izpalo.
 Tad **Lazina** stolačkog kotara
 Zapivala, ko da s' Vran obara:
 »Ja imado djevojku jarana«.
 Baš ji fale oda sviju strana.
 Tri mužkarca ovo su pivali
 I još jednu pismu nadodali.
 Sad **Trebižat** a kotar Ljubuški:
 Same ženske pjevale bez mužki(h):
 »O jagodo, zavo moja«,
 Da se nikad ne pomete koja,
 Te »Ja imado brata i jarana«
 I ta pisma dobro odpjevana.
 Sada selo dolazi **Gorica**.
 Nekoliko mužki(h) i curica
 Zapjevaše tu pismu veselu:
 »Ja kraj mora sadi vitu jelu«
 Još se uz to kolo odigralo,
 Odigralo dobro odpjevalo:
 »Ajd u kolo, ko ć' u kolo«.
 Pa trinesti dolazi **Grabovnik**.
 Svaki širok i u stasu velik —
 Tri mužkarca pjevali zajedno,
 To je bilo viditi izgledno:
 »Curuj curo, dok si u matere«
 I ovu su pivali do mire.
 »Oj divojko, moje janje malo«
 I to im se zapivati dalo.
 Četrnesti dolaze **Vinjani**
 Zbor mišani, ali su obrani.
 Lipo im se zapivati dalo:
 »Oj divojko, moje janje malo«
 Neg Grabovnik drugačije malo —
 Iza pasa diple uzeli su,
 Što jim dobro odobrili svi su.
 »Del divojko, del dušice«, pobro,
 Staro kolo kretalo se dobro.
 Sad nastupi zborić sa **Lovrića**,
 Ali stara nije im odića.
 Cure mlade, vište za parade.

Jedna doljna pisma im izpade.
 Dobro j' bilo, popraviti se dade,
 U glavnome pivati se znade.
 Sad šesnesti dolaze **Rokovci**:
 Mlade cure i slavonski momci.
 »Kuma dvori gizdava divojka«
 Odpočima jedna ti plavojka,
 A družina ostala je prate,
 Zatim drugi preuzima, brate.
 Onda »Žito žele tri jetrve«,
 Odpjevaše Slavonke vesele.
 Odigrali kolo kolendara
 Po sviranju jednoga gajdara.
 Vrlo fina pjesma im izpade,
 Pozna je se, di-kruva imade.
 Sedamnesti dolaze **Jankovci**,
 Zbor mišani: i cure i momci.
 »Sunce žarko, je si l' obasjalo«,
 I narodu to se je dopalo.
 Druga pisma za tom: »Listaj goro«,
 Pa se onda odigralo kolo.
 Osamnesti zbor bosanskog **Šamca**.
 Pjevala su dva omlađa starca
 »Moj derđanu, moje zlato suvo«
 Zvučnim glasom, da je narod čuo.
 K tomu još se ta popjevka doda:
 »Zakošena zelena livada«.
 Devetnesti stupi zbor iz **Kola**;
 Mlade cure i momaka pola.
 Na njima su toke i ilici,
 Pjesma im je: »Urodili lišnjačići«.
 Još izveli »Pletikolo« pismu,
 (Kao plamen odora im blisnu)
 »Ajde društvo plesti sitan tanac«.
 Pozvekuje, puca im i lanac,
 Na leđima škripa anterija.
 Baš su bili fina mlađarija;
 Mladi momci i cure Duvanjske,
 Svi na noge obuli opanke,
 I sva stara odora im čista.
 Milo mi je, kad su od mog mista.

I tada je svršilo pivanje
 I narodu sve dato na znanje.
 Tada Erceg na podijum skoči,
 Veselosti pune su mu oči,

Zadovoljstva i srce i duša.
 Glasno reče, cili narod sluša:
 »Čestitam ti, narode hrvatski!
 Svakog primam u zagrljaj bratski.
 I najljepša nek vam bude fala,
 Kada ste se braća odazvala!
 I čestitam, braćo, na uspjehu
 (Sve govori u veselom smiehu)
 Ne Seljačke izpred Sloge samo
 Već od vođe, koga mi imamo,
 Predsjednika čitave porote!«

Poklik pade, sve se grla lome:
 »Živio nam Maček Vladimirel«
 Ode jeka, poljem se prostire,
 Preko Vrana na Hercegovinu
 I obiđe cilu domovinu.
 Neka svatko uviri se tada,
 Koliko je u Duvnu hiljada.
 Sigurno se mnogi tomu čudili...
 Nek sastavi on pedaset ljudi!

Opraštanje i razlaz nakon smotre.

Tad s narodom Erceg oprosti se,
 Nakon toga malo odmorí se,
 Nešto ruča i napi se vode.
 S njim zastupnik Pavlek je Miškina
 I profesor Martinić Ante.
 Kudgod prođe, njega ljudi pamte
 I lako mu upoznaju ime
 Govoreći: Moglo bi se s time.
 Tu i tajnik Premužić inženjer,
 Što narodu daje dobar primjer.
 I Bratanić s njima skupa sidi,
 Baš bi reko, da daleko vidi,
 Iztražuje najmanju sitnicu,
 Vidi mu se veselost na licu:
 U redu je protekao poso,
 Nije džabe iz Zagreba došo.
 Svi su jili i svi nešto pili,
 Na leđinu kao kosci sili.
 U blizini zastupnici mnogi,
 Prijatelji svi Seljačkoj Slogi,
 I ostali narodni prvaci,
 Oko njizi ko oblak barjaci.

Ja sam isto u blizini bio
 Pa i ne znam, sve što sam vidio,
 Samo nešto reći ću poprično,
 Jednom riječju: Sve je bilo dično.
 Svita, kolik na nebu oblaka,
 A pribrojiti ne možeš prvaka
 Iz hrvatskog svakoga kotara.
 Kogod kaže, taj se ljuto vara,
 Da nij' bilo više, nek se kaže.
 Krivo reći nikom ne pomaže.

U pet sati preko dana pola,
 Te počese odilaziti kola.
 Isto j' nako bilo, kad su pošli,
 Ko u rano jutro, kad su došli.
 Tad se Erceg autu uputi
 I sa njime prije spomenuti
 Pratili ji skupa do auta.
 »Sretno došli« — rekli ovog puta —
 »Sa družinom do Zagreba grada
 Muški, ženski i sva momčad mlada!«
 Svaki viče: »Sretno putovali!«
 I mnogi su poklici padali,
 Izručeni i mnogi pozdravi,
 Ali uvijek svakom je u glavi:
 »Pozdravite našeg dičnog vođu
 Odma oni, koji prvi dođu!
 I dajte mu sve točno do znanja,
 Da ne ima šale u Dunjana,
 Jer uz Duvno stoji blizu Livno,
 I kod nji će biti uvijek divno«.
 Netom auto pram Zagreba pođe,
 Poklik pade u čast dičnog vođe.
 Tada svaki uputi se kući,
 Sad najveći poslovi su vrući.

Ovdi više ništa pivat ne ću,
 Ako j' dobra, ja ću drugu veću,
 Ako nije, ne piš'te u grije:
 Svi znate, Grabovica di je,
 Da je u njoj naobrazba gola —
 Sad se zida »Dom« i s njime škola.
 I opet se dovršiti ne da.
 Ja sam ovo sabro kod goveda.
 Sada mi je četerest godina,
 Želio bi da naučim sina.

Do viđenja! Ajde napred samo!
 Kakvi jesmo, drugom se ne damo.

Grabovica (Duvno).

Ante Ivančić-Japan, seoski pjevač

Radost.

Pomoz Bože i nedilja sveta
 i svi sveci u dvanaest miseci!
 Odkada je zapivala vila,
 veća radost nami nije bila.
 Virujuć u pravednoga Boga
 potribna nam prosvita i sloga.
 Uči, sinko, poznaj slovo svako,
 pa ćeš vidjet, što je dobro vako!
 Tebi, ćerice, ne triba iglica,
 već ti triba kreda i tablica!
 Pa kad svatko naučimo pismo,
 vidit ćete, da robovi nismo...
 Lani knjiga dođe od radnika,
 do po sela obađe mu majka,
 da pročita, što joj sinak piše;
 ko pročita, ne će da napiše —
 eto majci nevolje i više!
 A sad piše i maleno dite,
 pa ne triba da se drugi mite.
 Moremo se promisliti i sami,
 Ko nas uči, da imamo znanje,
 ko ostavi i kuću i stanje.
 Dobro znamo, to je naša dika
 od Čelana, našeg zastupnika.
 Ja pozdravljam našeg predsjednika,
 koji nam je i otac i majka.
 Kogod uči, ja pozdravljam svakog —
 svi vidimo, da je bolje vako.
 Pisma moja stala je u kratko:
 primi pozdrav, predsjedniče Vladko!

Lištani (Livno)

Boja Šuker, seljakinja

Dobra volja i malo truda.

U »Seljačkom domu« u broju 31. od 15. srpnja 1938. čita sam pitanje: Kako smo stari ljudi u prve dobe bez škole naučili čitati? Lipo. Dobra volja, malo truda. Stara poslovica veli: Zrno do zrna pogača; Slovo po slovo i eto rič.

Bio je ovaj početak. Doša je jedan školan iz Kosinja susjedu služiti. Moglo mu je biti 13 do 14 godina. Znao je čitati i pisat. Terali smo skupa marvu na pašu. Onda je bilo slobodno pašarenje, kud si htio, a ne kako danas: čim stupiš korak u šumu, odmah zaplena marve. Sada sam se mislija, kako bi počea učiti. Osta sirota od 7 godina. Slaba nada. Osta sa stricom u zadrugi. Kako ću doć do papira, kakav bio? Dobijem pisaćeg papira. Napravim od jelovih daščica 10 cm kvadro, kako sam moga nositi u njedrim. Sada mi je spomenuti gore školan napisao slova: štampani i pisani a b c i tako dalje. Tako je moj početak nauke. Škole nisam niti izvana vidio niti sam znao, što je to škola — mislio sam... Bilo mi je 15 godina, kad sam počeo učiti.

Takih je bilo nas samouka muškaraca i ženskih u mom selu najmanje 15 po sto. A koji su naučili čitati i pisati, bili su visoki ljudi: bilo je lugara, nadlugara, oružnika, vinanca, nadcestara, šumskih poslovođa kod raznih tvrdka, dobrih majstora sve bez vanjske nauke, planinarskih poduzetnika i tako dalje. Moga bi vam nabrojiti po imenu pojedinca, kada bi trebalo.

Ja sam rođen god. 1863. Dorastao sam do vojničtva, asentiram u vojničtvo 19. godine prve leve god. 1883 Jelačiću 79. regimenti 2. kompanija 1. batalion. Vorikujem na Rieku. Tamo sveršim regrutsku muštru, onda na velike ibunge pješice priko Grobničkog polja u Karlovac, Gradišku, Požegu, Bjelovar. Sa ibunga se vratimo u Otočac, di sam dovršija, to jest odslužija 3 godine i 3 miseca. Bio sam kod bivše vojske unteroficir ko kapural.

Doša sam kući. Naravno oženija se, radija domaće posle. Neko vrime kirija. Potle bija kod tvrdke poslovođa. Opet pomijem: narod me oblubi. Bio sam zidar za domaće radnje. Pravija sam čisterne, poduzimao javne državne radnje: škole i druge razne popravke. Za zidarski posa dobijem uvjerenje od inžinira. Sada je bilo puhnulo: nastavim stolarsku radnju. Bio sam od naroda obljubljen, zadovoljavo domaće radnje. Izučim 3 naučnika po 3 godine. To su bili Jandre Turina, Ive Volković, Ive Rukavina. Sada su počeli smetati. Dobijem svako pravo na moj rad...

Sada sam tvrdi starac od 75 godina. Nisan za zabave, nisam za kolo ni za babe — a za divojke pogotovu. Nema po-

moći nikakve od nikud. Sidim na klupi, prodajem sitne stvari: bonbone i tako dalje. Treba da već danas imam kakvu podporu za svoje marljivo nastojanje.

Bio je u mom selu odaljen 3 do 4 kilometra daleko jedan stari čoiik. Ime je ima Mate (Vukelić Škrbo). Taj je za bivše vojne krajine valjda poodija školu. Taj starac bio valjan čovik, zna je čitati i pisati, govoriti i nimački. K njemu su odili samo blagdanom. On je učija i pokaživa u svojoj kući i tražio je od kralja podporu. I neku malu podporu dobije godišnju. I ja sam mu bija svidok, da je i mene upućiva nauki.

I tako je kod nas u mom selu tekla nauka čitati i pisati. Sada je napravljena škola u selu Oltari. Tamo dolaze dica sa svih strana sela. Odpočela je obuka se obdržavati 1913. godine. Sada malo tko da ne zna čitati. Svi znadu osim stari baba, a koje nije već briga niti za čitanje niti za ništa, samo misli, da bi dobila malo kave, a nije ni čuditi se, jer je velika oskudica od svega: ulupa je sve strani kapital. Babe vele, da je bolj, da bi ji nestalo, da ne vide ovaku nepravdu. A opet druga veli, da joj je samo čuti, da bude svak u svojoj kući gospodar. Živila baka!

Kada se je počela osnivati organizacija Hrvatske seljačke stranke, onda sam bija predsjednik kao što sam danas odbor-
nik u istoj. Bila mi je kuća po tri puta pretraživana i bila mi je jedna komora 3 mjeseca zapečaćena. To se zna, sa koje strane, ne treba niti govoriti.

Ima u mom selu nadareni ljudi majstora, koji nisu neg pučku školu poadali, stolarski majstora, koji nisu vani nigdje učili a prave kakvi bilo fini mebl i tako dalje, koji su napravili sami svojim radom bansege, »drerbanke« za bušenje luknje. Isti izvađaju naravno najmodernije sve inžinirske nacрте koliko drvene radnje, bilo fino politirane, lustruvane, bilo cimermanske bilo betonske. Taki ima u mom selu više, neg nema na žalost taki radnja. Ako bi slučajno taki ljudi di kod koje radnje trebalo, ja sam siguran, da mogu pruručiti bilo stolarske bilo betonske radnje inžinirske.

Napisa bivši predsjednik HSS i sadanji odbornik, Volio bi, da se ubilježi u spomenutu knjigu. Nemojte uzeti u grih, što je nerazumljivo napisano. Sa pozdravi svim našim vridnim pristašama. Sićam se, kada sam dočekiva kao predsjednik Franju Malčića, Pernara i tako dalje.

S v. J u r a j kod Senja

Juro Turina, starac seljak

Pozdravi prigodom Velike smotre hrvatske seljačke kulture u Zagrebu.

Oj Hrvati, naša braća mila,
viditi vas želja nam je bila.
Vidite nas sad na ovu uru
mi pokazat došli smo kulturu:

Kako naše seljakinje žene
od počela svita uspomene
i djevojke kakvu robu nose
i na glavi svojoj goje kose.

Zagrebčani, naša braćo mila,
pohodit vas želja nam je bila,
na sastanku da se vidimo
i s vami se lipo pozdravimo.

Zagrebkinje, naše seke mile,
želja nam je, da bi sretne bile
i u zdravlju dicu podgojile,
sa porodom Vi se veselile!

Oj ti Mačku, naša lipa diko,
spominje Te malo i veliko.
Momci, cure kola igraju
i o Mačku pisme si pivaju.

Živio nam vođa od Hrvata,
ljubimo ga ko rođenog brata.
Pa dokazat triba mi i ovo,
da i dica slave ime Mačkovo.

Živ nam bio, spominjem ga sada,
ne bi ni njegov zaboravit rada:
to j' prisidnik od Seljačke Sloge,
koji nas je naučio mnoge.

Rudolf Herceg, majka mu vesela,
znat ga uvijek bila mi je želja,
Abecede priprazio mene,
da ja učim naše nepismene.

Živ nam bio zastupnik naroda,
spomenut ga sada mi je zgoda,
po imenu Paško Kaliterna,
junačka ga porodila žena!

Živ nam bio načelnik od Muća —
za Hrvatsku pobjeda je vruća —
Banjan Jozo 'z Bračevića sela!
Ko ga sluša, majka mu vesela.

Da vam kažem baš i ove sada,
ne bi ni nji zaboravit rada:
Živ nam bio prisidnik od sela,
Jukić Ivan, dica mu vesela!

I kapitan naš Pralija Mate,
jer je čovik, neka dobro znate.
Ovi svi su sela Bračevića,
da b' ji svaka poslužila srića,

jer su ljudi srca junačkoga
za Hrvatsku bore se do Boga!
Živ nam bio Ninčeviću Pile,
jer je junak ko iz gore vile!

Sad pozdravljam svakoga,
ko me čuje, zdravlje mu od Boga.
Nemojte mi puno zamiriti,
što ne znadem dobro promisliti:

ja u školi nisam nikad bila,
nit nauka od nikog primila,
neg iz svoje glave izvadila,
virujte mi, moja braćo mila!

Pismu moju sad ću završiti
i svakoga lipo pozdraviti.
Ja pozdravljam po redu svakoga,
al prvoga — vođu hrvatskoga.

Pozdrav svakom, što su spomenuti,
nek nam budu otvoreni puti,
neka bude ovo uspomena,
što j' stavila seljakinja žena,
koja imam troj' nejake dice.
Živile nam redom Hrvatice!

Bračević (Split)

Mara Žmirić, seljakinja

Pokretom sjećanja koji je u
 našem selu prošle godine napočeo,
 ti, dobro sam naučila čitati i po-
 malo pisati, to ovim našim
 m, onome kojije ovaj pokret
 najjestiv, kao i onome ko mu u
 tome pomaže.

A to je prvi, naš najveći, rođak
 Vladimir Mačik, koji da nam
 ga dragi Bog napreću i dobro
 hrvatskog naroda mnogo godina
 poručiti.

Klašo vujio

Dobra sjetva — obilna žetva.

Mučenica.

Lagan proljetni južnjak njiše razcvale voćke, te sa njih osipa mirisavo cvieće po zemlji. Na nebu nekud u nedogled plovi crn gust oblak jakom brzinom, rek bi k nekom određenom cilju. Mali sitnijušni oblačići stiskli se i bježe izpred njega, a on ih dostiže i progutava u svoj crni veliki želudac i odmah časovito raste. Izmeđ oblakova probije se zlatno proljetno sunašće te svojim sjajnim i milim pogledom miluje raslinstvo i budi ga na život.

U zapuštenom vinogradu maše motikom stara seoska mučenica Luca Stipeta. Hiljade nabora na licu pripovieda muku i patnju te velike mučenice. Sva je posuta majkom zemljom, koja se je uvalila njezina tiela i napravila debele bore po čitavom tielu, koje odaju još tužniju sliku te patnice. Odrpana, napol gola u prljavu ruhu maše ona i niže stogove iza sebe poput zdrava i krepka mužkarca. Ali danas najednoć je zabolješe križa, tielom joj prohujaše ladni trnci, ruke odkazaše poslušnost, a noge u koljenima počеше klecati — i ona od iznemoglosti sjede na meju pod razcvalu bjelicu trešnju.

Duboko izdahnu zrak iz umornih pluća, obrisa čelo starom oštrom strunjačem pregljačom. Odmarajući se zapade u duboku misao: Izpred očiju joj se redaju slike sve jedna crnija od druge i pripoviedaju tužnu prošlost njezinu.

Od siromašnih i ubogih roditelja rodi se ona. Podnila je sve muke i patnje u prvim danima života gladna, gola, bosa... U četrnaestoj godini obula je prve opanke na noge. Često puta je držeći se rukama za pregljaču materi molila kruha: »Kruha, majko!« U toj želji je i do udaje narasla. Kako je bila siromašna i slabo obučena, a starije dite u oca, radila je više mužke nego ženske poslove, riedko se je u nje vidila kudelja za pasom ili pletivo u rukama, pak je i prozvaše mužkaraca.

Zaprosi je, kad joj bile dvadeset i dvije godine pijana propalica, seoska lola, ali jedinak u oca. Dvojila: bi li ili ne?... Ali je žene nagovoriše: — Hajde! — vele one — Teško je sreću steći... Kad se oženi, ne će u butigu (krčmu)... Znaš: jedinak, a dvajest tovara žita nije šala! Pljuni u šake i radi, bit će svega!...

I otišla ne za ljubav, nego za zemlju. Rodila dvoje ženske djece. Muž pio još gore. Tuđa je davila u grlu. Pravdala se, psovala, proklinjala. Molila ga, neka se okani toga života djece radi... A on ju je tukao i govorio: »Hoću, dakako za zetove štediti.« I sve joj biše uzalud... Dolazile tužbe, a za njima ovrhovoditelji na ovrhe. Kosu čupala sa glave. Prodavala ono malo ruha, što je od majke donila, vraćala dugove, zalagala

zemlju, iz dana u dan padala u sve veću biedu. Muž pred lihvarskom najezdom pobježe u Ameriku. Ona osta sama sa dvoje nejake djece, orala, kopala, žela, mučila se, klela, psovala patila se... Kroz petnaest godina nije u nje o Božiću skiknulo prase pred kućom... Odrani, prodaj i u lihvarski želudac ubaci. Tako vočića, kozu, ovcu, kozle, janje, koku, jaje i t. d. Djeca hodala gola, bosa. Svak na njih sa sažaljenjem pogledao, a njoj tuga srce ciepala. »Oh da nije duga i kamata — pomišljala bi ona — obukla bi vas tužna majka.«

Pred konac rata, kad je od duga spasi pad vriednosti novca, stiže joj tužan glas, da joj je muž u Americi poludio. Tuga je bila neizmijerna. Plakala je i naricala sa dječicom. Pomišljala: da je srećom umrao, bolje bi bilo. Tuđu je umanjivala nebriga oko duga. »Ta već nikom nisam dužna: ni Vujčiću ni Perišu... Svoj sam gazda na svom, ne bojim se vanta ni inkenta...«

I taman što se malo od te tuge razabra, kad pred Božić umrieše joj obje ćeri od španjolske bolesti. Sad se jad opisati ne da. U očima suze presahle, a srce se razpadalo u komadiće; u grlu je gušila neka nevidljiva ruka. Uvenula ko suha grana... I dugo je i dugo болоvala od te teške rane. Stanje radila, popravila. Sa zemljom se razgovarala, ona ju je tješila u tugi, ona joj je bila sreća, radost i veselje.

Otrag 4 do 5 godina stiže joj pismo iz Amerike od komšije, gdje veli: »Muž ti u ludnici onaki, kakav je i bio i kod kuće: malo blesav. Šteta ti je i grih držati ga u ludnici, dobavi ga kući!...«

Ona dvojila: bi li ili ne? »Ma kud ću, ako nastavi piti i zaduživat se, ubit ću se. U Americi tolike godine, pa ni pare nikada... Mogo je bar, prije nego ludnice dopade... Ne, ne ću.«

Ali žene navalile: Dobavi ga! Istom ti je pedeset godina. Moš još imat ditel... Pa nabrajaju: rodila — vele — ova rodila ona tvojih godina, moš i ti... pa taman muško, i koljeno ti ostaje. A kom će ti ostati siromaštvo? Raztezat će ti ga rodbina, ko psi mrlinu...

A ona šuti i misli: Sa težkom mukom svladah dugove, oslobodih zemlju od gavrana, a sad da opet padam u dug!? — Ali imati diete — prohuja joj mozgom — pa muško, da ova težkom mukom očuvana imovina ne propane, da mi se svjetlo na ognjištu ne gasi. Sa tim mislima legala, sa njima je ustajala, one je iz dubokog sna budile — i u njoj prevlada želja, da ga dobavi.

Došo on kući sied starac, lud — podpuno lud. Nju ni viditi nije mogao. Sam seбом razgovara o nekim carevima, banka-ma, novcu. Djeca ga kite cviećem, zadirkuju, a on više, kune. O Bože, žalost se postostručila. Kad bi ga pogledala, obnevidila bi, neki čudni trnci gmizali joj — tielom, u mozgu nešto klju-

kalo. I ona u istinu mišljaše, da će poluditi. Od kako dođe, obraz se nije osušio od suze žalosnice. Od tuge jedva se micaše. Sa tugom liegala, sa tugom ustajala, dok lanjske godine ne sklopi i on svoje mučeničke oči.

Sve te slike brzo se izredaše pred staričinim očima, dok se je na meji odmarala od slabooće. I ona uzdahnu: »O Bože, ima li igdje primjera ove muke i ovog stradanja!« I diže se sa meje, gdje sjedaše, steže motiku u ruke, izdiže je visoko i snažno zamanu. Ali u taj tren neka nevidljiva ruka uhvati je za grlo, jako je steže, u glavu je snažno udari kao neki težak mlat. Ona obnevidi, pade na leđa... Izpred nje promašira joj muž, oboje djece... Ona ih doziva: Polako! Skupa ćemo. Polako!... Tielo joj strepi, noge se počese koprcati, kao da hoće poći, dok sve lagano i lagano ne prestade joj kucati patničko srce...

*

Pred kućama na oboru otvorile žene svoj ženski sabor i zbore:

Gle gori one irudice kako kopa gladna, gola, bosa! A sutra će joj sve za drugoga ostati... Prodaj zemlju, jedi i pij, zlo pojela! Zar ti nije dosta muke i patnje? Komu štediš? Ali će ti ga sinovi i ćeri uživati?

U to će Radmanuša:

— Slušajte ženske glave. Ja sam joj govorila to, što vi sad govorite, i obrazlagala, a ona mi veli: »Prodat zemlju — to se ne da, prije u vodu, prije se objesit nego u raniteljicu svoju dirnut!... Djeca mi umrieše, muž isto, i zemlja je meni jedini razgovor. Ja, kad dođem na nju, ja se sa njom razgovaram, ja je milujem kao majka jedinca, ja je ljubim neopisivom ljubavi; svaki pedalj sam natopila znojem svojim, a to će reći krvlju svojom; i moja vlastita je krv u njoj, a krv se i poštenje ne prodaje... I kao što majka voli jedinka, jer joj on siše krv (mlieko), tako i ja volim ovu praćedovsku grud, koja siše krv moju. Što djeca, muž? Sve se zaboravlja, ali ne zemlja, jer ona je majka mila.

— Ali kad umreš?

— Tad nek bude, što hoće, ja viditi ne ću... Ja je prodati ne mogu, jer u njoj mi je vjera, ljubav u njoj mi sva snaga moja...

— Vjera... Da, — prekida stara Buduša — ona u ništa i ne vjeruje nego u nju... Nit se krsti niti Boga moli, posta ne posti, svece ne svetkuje, u crkvu ne ide, beštima (psuje) gore od mužkarca... E teško će se ona sa griješnicom svojom podieliti... Ta tko joj vidi očenaše u rukama ili da se kad prekriži... Devet popova treba da je ispovieda, da je odrieši od griha... Ma

što odrieše, ono Bog oprostiti ne može... Umirat će ona mjesec dana, jer teško je izpustiti griješnu dušu od tiela, dok ona ne podnese muku na ovom svijetu za grihe...

Upada u rječ Zeluša i veli:

— Ajde sestro, ne sudi, da suđena ne budeš. Ta da je sve zloće počinila na ovom svijetu, ona je pokoru izvršila... A nikomu zla ne učini... Podnila je veću muku od... samog Krista, Bože mi prosti. Muka i patnja, jad i bieda, tuga i čemer prati je od povoja i pratit će je do pokrova. Zar to nije najuzvišenija pokora? Ta ona će umrijeti sa anđeoskim posmihom na usnama: ona je mučenica.

I Bog zna, dokle bi ta ženska razprava trajala, da iz vinograda ne prekinu grčevit plač Nevenke Peconjine, koja Lucu mrtvu u lozam nađe. I za tili čas pronese se glas selom: Umrila je Stipetuša u lozama!... Dotrčalo staro i mlado, majke doniele djecu u naručaju. U zaboju leži nauzmačke stara mučenica Luca. Objemam rukama drži ona držalo od motike, izpruženih nogu, zabrinuta izraza... Rek bi, da će sad ponovno zamanut motikom u zemlju.

Između mnoštva, koje nariče i plače nad ovim tužnim prizorom, probije se Ivan Dukin. Liečnik, veterinar, majstor, mesar, grobar ujedno čovjek svih zanata, kako veli naš narod. Jer ne umre čovjek u selu, koga on ne obuče i ne prenese na svojim leđima vječnom prebivalištu, niti crče, niti krepa, niti se o Božiću zakla svinja bez njega. I niko nikad od njegova oka ne ugleda suze. Znao bi se on namrgoditi, znalo bi mu lice poprimiti tužnu sliku, ali zajaukat ili suzu od oka nikad. Pristupa on k njoj, prima držalo od motike, da joj ga iztrgne iz ruku. Al ona grčevito drži i ne će da pusti. Kao da hoće reći: Pusti me, da kopam... On trže izčupa motiku iz ruku, odbaci je i reče: »Pusti dušmanicu svoju! Ta ona ti je krv popila!...« Lice mu se smrači, nekako čudno se izkese, obrve se stegoše i niz njegovo naboreno lice skotrljaše se dvi krupne suze, a on zajauka:

Stipetuša, grdna rano,
Mučenice iznenada!...

Biorine (Imotski)

Stanko Škare, seljak

Ajdmo, braćo, sve rame uz rame —
Lako nas je poloviti same,
Al kada smo mi svi braća skupa,
Tad nas nitko ne može da lupa.

Pjesma seljaku.

Na iztoku zora rudi,
sunce baca zlatne zrake,
svoга druga ratar budi:
Digni se na noge lake!

Hajdmo brate! Zlatno vrijeme
ne gubimo spanjem sada,
proljeće je tiho, blago,
a u polju puno rada.

Tamo rodni vinogradi
našega su znoja žedni,
vidit će se o jeseni,
da l' smo bili vriedni.

Sladki plod će obrisati
znoj i muku s našeg lica:
o Božiću veselo je,
kad je dosta rujna vinca.

Blagdan ćemo proslaviti
svi u slozi i u miru,
jednoglasno klicat ćemo
našem vođi Vladimiru:

Sretan bio, Bog Te kriepi,
Ti si dika našeg roda,
primi stoga topli pozdrav
hrvatskoga svog naroda!

Badanj kod Drniša

Kata Živković, samouka seljakinja

Majka.

Danas sam najsretnija, kada čitam lipe knjige. Dicu imam, a jednome, Miji, nema puno vrmena, pa me pometa. Kad naraste, bolje će mu biti: majka će ga naučiti štiti. Ja sam žena samouka naučila u tridesetoj godini: nisam zarad sebe, već zarad svoje dice. Zato, sve žene, učite sebe i dicu! To je moja želja.

Gor. Ružani (Livno)

Lucija Brčić, seljakinja

Svitovanje.

Dobro je, da se čovjek uvik svituje i razmatra, što li je dobro, a što zlo.

Što je najbolje?

Najbolje je dobra pamet u glavi. Ko ima što, ne triba da u drugoga traži, a nek pomaže najprvome sebi pa zatim svome porodu.

Koji čovjek pametno govori?

Onaj, koji porod svoj okreće pravim putem.

Kakav je pravi put od pametna čovjeka?

Put je tako reći pravi onoga čovjeka, koji podučava porod svoj. Najprije ga uči, da sluša oca i majku i sve ostale ukućane svoje, pa za tizim svoje komšije (susjede) seljake. Od ovoga naraštaja novog stvaraju se dobri ljudi; poštene i pravedni. Od ovizi ljudi stvara se poštena domovina.

Kakva može biti poštena domovina?

Onaka, kako je stvore poštene ljudi.

Od kuda je ljudima poštenje poteklo?

Koji je najprije nagovarao, kako će spoznati poštenje i pravdu, imao je mišljenje, da prvi nagovor ide od onoga, koji najviše žrtava snosi za čovjeka.

A ko je čovjek?

Čovjek je, kogod ima dušu i tielo — bez razlike muško i ženska. Čovjek je, koji oće pravo po Isukrstovu nauku i po njegovom blagodarnom ustanovu. Čovjek je, koji zna, da sve u sebe ima i ne triba da od drugoga traži.

Što da tražimo grada nad svoja lipoga sela?!

Što da tražimo domovinu, kad bolje od naše domovine Hrvatske nema?!

Što da tražimo išta na svijetu: samo složimo jedno mišljenje za ostvarenje takve naše domovine, u kojoj će živiti samo poštene Hrvati.

O d ž a k (Livno)

Boja Čurak, seljakinja

Poštovani gospodine profesore

Ove zime naučila sam čitati i pisati. Žena sam sa dvoje dice, koji su oboje naučili čitati i pisati. U početku učenja mislila sam, da ne ću nikada naučiti, ali danas sam uvjerena, da se može sve naučiti samo treba htiti. Svaki dan učim sve više, jer u tome vidim sreću svoju, svoje djece i hrvatske domovine.

Trebižat (Stolac)

Anica Dragičević
žena Tomina

Pjesma o padu Bosne i Slavonije pod Turke.

Bože mili, žalost li je bila,
kad je turska udarila sila!
Nitko toga ne spominje više,
nitko ne zna, ali poviest piše.
Na hiljadu četiri stotine
šezdesete i treće godine
hrabra Bosna pod Turčina dođe,
turska vojska preko Bosne prođe.
Kad u Bosnu doseliše Turci,
ljuto viju kao mrki vuci,
običaje svoje donieše,
muče ljude i gole i bose.
Selam-aleć oni nazivaju,
jedan drugog tako pozdravljaju...
Evo, braćo, i većega jada:
knjiga stiže iz Stambula grada.
Car je Mehmed knjigu napisao,
u kojoj je zapovid izdao,
ter je šalje vjernom slugi svome,
slugi svome, paši bosanskome:
»Mehmed paša, vjerna slugo naša,
kupi vojsku, koliko ti treba,
prisvoji mi Slavoniju ravnu
s njom izpuni moju želju davnu.
I napravi velike džamije,
nek se mogu klanjat Osmanlije!«
Kad je paša zapovid dobio,
silenu je vojsku sakupio.
Petnajstoga bilo augusta,
sitna magla navuče se gusta.
Plava zora još nije svanula,
prva puška kada je planula.
Udri paša sa trista hiljada,
ter on brzo Slavoniju svlada.
Kud je prošlo, sve je poništio,
sve junake pod mač okrenio,
stare bake konjima pogazio
ni didake nije poštudio.
A neviste i mlade divojke,
poturice hvatali za dojke,
malu dicu nemilo razdiru.
Učiniše veliku neviru:
sa crkava zvona su skidali,

a svoje su barjake mećali.
 Turski barjak po tom se poznao:
 konjski rep je o njem visijao,
 jedna zvizda i pola misica —
 to bi barjak Muhameda sveca ...
 Hrvati su podnosili patnju
 za krst časni i slobodu zlatnu ...
 Neko vrime tako potrajalo,
 al i tursko nasilje je palo.
 Hvala Bogu, sad Turaka nema,
 al nam drugo novo zlo se sprema.
 Drugu pismu o tom pivati ću,
 a sad ovu evo svršiti ću.

K a š ć e (Ljubuški)

Jure Primorac, samouki seljak

Kriza.

Sam bi vrag to mogel znati,
 odkud došlo ime kriza,
 kad ju nigdo ne mre videt
 iz daleka nit iz bliza.

Al vu svojoj mislim glavi,
 da su to nam ime dali,
 za pogreške i slabosti
 koji su nam dobro znali.

Oni znaju sve okrenut
 po 'noj staroj priči puka:
 naj lisica kokoš vkrade,
 ali hajka bu na vuka!

S t r a ž a n a c kod Daruvara

Josip Novosel, seljak

Narodno vjerovanje u prošlost.

Naġadanje o vilam, višticam i vukodlaku.

Naši djedovi i oci pričali su nam upravo nešto strašno. Kad bi njihove priče o utvoram slušali, dok smo bili mali, ko da bi nas nešto od straha mućilo. Te bi se priče obično večerom na sijelu pričale. Tu se priča, kakva je vila: da je svaka ženskog spola, svaka mlada, u bijelu odijelu; da ima kose žute odgojite, noge sa magarećijim stopalom; da se plode bez svog spola, nego da odnesu momka mlada, naočita i krepka, da ga nose u najdublje jame bezdanke i da se s njim oplode (zatrude), i tako da se množe. A zarobljenik, koġa one uhite, teško da ji se riješi, jer da ga nose po čitavom svijetu.

Stari u istinu tvrde, da ima vila. Tako neki naš starina Ivan Mihaljević i danas priča i tvrdi, vilu da je vidijo, da sjedi na hridini i da kose sa češljem gladi jutrom rano.

To bi moglo bit, da iz komšiluka djevojka rano pustila ovce na pašu. Tako je običaj, da djevojka rano pusti stado, dok pastir stir dođe. Ivanu je se pričiniło: čim je djevojku vidio, uztvrdi, da je vila. Dalje nije razġledo, jer je strah doći blizu i razjasnit istinu.

Sva je sreća, da danas podmladak do vile ne drži: čita dobre knjige i stiče znanje.

Vrlo dobro znamo, da se i vila ubraja u dvanajest prađedovski bogova, u koje su naši prađedovi vjerovali. Vila — grb narodnog junaštva.

Kako se danas vila ne vidi, tako se nije ni u prastara vremena vidila. A ipak su naši prađedovi u nju vjerovali sve do vremena, dok nisu primili drugu vjeru — vjeru kršćansku po braći sv. Ćirilu i Metodu.

O vukodlaku.

Priča se, da je vukodlak zla utvara ili zaho duh; kako i danas zakonoše tvrde onim ljudima, koji se u noći od nekog predmeta uplaše.

Navest ću nekoliko događaji, od šta ljudi imadu strah i tko jim potvrđuje, da prikaza u istinu postoji.

Seljak Anto Ivković iz Zagorićana kraj Livna bio čovjek u najvećoj muževnoj dobi. Jedne jeseni njemu se dogodilo za njega užasno. Bijo je drvar. — U ovom je kraju drvar, koji čovjek ide u goru sa samarnim konjima; u gori nasiće drva, nатовari na konja pak goni kući. Kad se kući dođe, konji se vode na herarni pašnjak, da pasu travu preko noći, a jutrom se rano dovedu kući.

Tako i Anto jedno jutro prije zore podhrani, pa uz brdo po konje. Idući uz brdo i držeći u ruci čislo (krunicu) moli. A mjesec mu grije obratno sa zapada. Idući uz brdo naprijed baci pogled i opazi čovjeka, na glavi da nosi kotač. Pomisli na komšiju Barišu, znajući da je jučer polomijo kola vukuć sijeno. Što više privaljivo brdo i primica se ravnijem položaju, to mu se čovjek čini sve veći i veći, doka nije sastavio sa zrakom visinu. Pomisli na utvaru: »Ajme vukodlak! Kapa mu brdu raste!« Od straha vas problijedi. U strahu nabasa na konje. Od njegova nenadnog dolaska uplašiše se i konji i otisnu u bijeg prema kući. Anto pomisli, da su se i konji uplašili od vukodlaka. Tako bez duše na vrat na nos kući. Taj dan u nesvijesti primetnu. Leže na postelju i bolovo sedam tjedni. Od bolesti je sa njega koža opadala. Svećenik ga je opremijo sa svetim sakramentim. Anto je svećeniku pričaho, kako mu je se dogodilo i kako ga zabolilo. Svećenik mu je uztvrdio i iztumačio, da ga je sreho zaho duh i da su ga umrle duše sačuvale, da ga ne odnese zaho duh.

Bolje bi bilo, da mu je istinu rekaho i dokazo mu: Kad si išavo uz brdo, mjesec je tebi počijo u legja; misto komšije Bariše — tvoja sjena; misto kotača tvoj zamotač oko glave; kad si izišaho uz brdo na ravni položaj, mora da je sjena veća; a od nenadnog njegova dolaska da su se konji poplašili. Da mu je istinu rekaho, danas bi čovjek hrabriji i slobodniji bijo.

U našim krajevima zapadne Bosne mnogo se radi seljački poslova — jutrom rano i večerom kasno. O noćnim utvaram ne treba sanjat; toga nejma. A dobro bi bilo pred djecom o utvaram i ne pričat: bila bi djeca zdravija i slobodnija, jer od djeteta postaje čovjek.

Drugi slučaj sa vukodlakom:

Bilo je to pred četrdeset godina u sred ljetne vrućine. Između sela Potočana i grada Livna leži zemljište zvano Begovača. Na Begovači imadu Mašati staro patarensko groblje, pak tko bi god tudan proilazijo u Livno ili iz Livna u noći, vidijo bi u foši na Begovači kraj ceste nešto crno, okruglo kao koš, đe prelazi preko ceste sad tamo sad ovamo. Taj se slučaj razčuhio po cijeloj okolini. Nitko nije smijo u noći tuda prolaziti.

Jednog pazarnog dana zapije se u Livnu starina Nikola Lozančić iz sela Potočana. Bijaše razglašeni junačina i slobodnjak. Tada je smijo začu u tučnjavu sa petoricom ljudi. I pošaho je Nikola iz Livna pijan u sred polu noći. Kad je bio na Begovaču, spazi u foši nešto crno. Nikola se k njemu primakne, razgleda i vidi, da je crn ovan. Pase travu. Nikola pijan reče:

— Bijo ti utvara ili ovan, što se od tebe svijet plaši, ja te gonim svojoj kući!

Dogura ga do svoje kuće, zatvori u avliju i ode spavat. U jutrom rano oko pet sati Nikola se probudi pak dozivlje ženu:

— Tomica, ima li šta u našoj avliji?

Ona reče:

— Ima jedan crn vrtoglav ovan.

— Dobro — reče Nikola. Odmah zakolje ovna, meso pojedje sa djecom. Kasnije su komšije uztvrdile, da je ovan Jagodića. Vrtoglav je, u mozgu bolestan, pak po danu za žege sklonijo bi se u trnje, a u noći bi izišaho past travu. Eto koliko vrijeti, da je se i taj slučaj razjasnio, a da utvare ne ima.

Vištica (Mora).

Ljudi stari pričaju: da žena nerotkinja može bit vištica (mora), da u noći njezin duh luta po svijetu i da čovjeka grišnica doji; da njezino tijelo nepomično u krevetu leži i da se one sve u pokrajini među sobno poznaju; da se na poklade u oči Pepelnice sastaju u planini Bijakovi, da tamo vijećaju o svom daljnjem radu.

Na to ću ja pisac da odgovorim. Kad je čovjek preopterećen napornim radom tako preko dana, osusta pa kad tako umoran zaspe u krevetu, kao da je udisaho opijuma u se, stane mu krv kolat i tako velik pritisak zadesi tijelo — rekao bi da je se kuća na čovjeka natovarila. Pod tim teretom čovjek se i razbudi, hoće da zove u pomoć bilo koga, ali ni glasa ne može dat; a dihanje mu je teško i bolno. Ako bi se tko kod njega dogodio pa da ga se samo dotakne i malo zatrese, krv mu počne kolat, čovjek se razabere, ali tako umoran, kao da je najteretniji posaho radijo. O toj bolesti pripisuju ljudi stari, da ga pritisne vištica. Govore, da se može vidit. Istina, sanja čovjek. Čim tjelesni organi osjete, da krv ne kola, čovječja mašta uzbuni se i kroz nju proujažu razni zvuci i maštom se nadovežu razni predmeti. U toj zabuni čovjek se razbudi i razabran sve vidi, a sam maknut ne može, dok s naporom bilo kojim tjelesnim udom silom ne makne. Čim samo prstom makne, krv zakola, a teret popusti. Eto, to je jedna bolest, a nije vištica!

Zagoričani (Livno)

Ivan Lozančić, seljak

Selo i grad.

Jesensko jutro.
Sitna, studena kiša rosi.
Iz daleka sela seljanka ide:
u grad na prodaju kokoši i pure nosi.
Oj jesenski tmurni dani,
kog ta sirota tam daleko hrani?!

Kad je seljanka u grad došla
i svoje breme bosa donela,
Bože, nešto nije u redu:
osjeti umor slabog, izpaćenog tiela.
Da li ima tomu lieka,
il joj sudba ta i djecu čeka?!

Pokraj seljanke građani prolaze,
za kokoši i pure nitko ne pita cijene.
A gradske daće nema čime platit,
pa joj panduri i daceri maramu pliene...
Oj vi gladni, i vi siti,
da li tako mora biti?!

Stražanac kod Daruvara

Josip Novosel seljak

Moj životopis.

Rođen sam 1894. godine u selu Podbrežje (općina Krašić, kotar Jastrebarsko). Do rata sam bio stalno kod kuće. U školu nisam polazio. Počeo sam učiti čitati i pisati od mlađeg brata i stričevića, koji su polazili u školu.

A što me je ponukalo, da učim čitati i pisati?

O tom ja znam reći samo to, da sam imao želju znati čitati i pisati, kako znadu i oni, koji idu u školu. A kasnije u životu uvidio sam i to, da bi mi bila pismenost, to jest da sam bio bolje pismen — u mnogo slučajeva olakšala život i više bi bio poštivan.

Stražanac kod Daruvara

Josip Novosel, seljak

Seljačkoj Slogi u Zagrebu
Naučio sam čitati i pisati
iz vaše abecedarke koju mi
je dnujo Pavić Franjo Triv
čuvio Predsjednik Seljačke
"Sloge" Rudolf Herceg. i vođa
Hrvatskoga naroda,
Dr. Vladko Maček
Augustin Limić seljak
star 42 god Hrgovi
Donji

Treba dobre volje,
pa se piše bolje.

Čuj, narode Hrvatske ponosne!

Čuj, narode Hrvatske ponosne,
 Ovu pismu iz zapadne Bosne
 S historijskog Duvanjskoga polja,
 Gdje j' hrvatska uvijek čvrsta volja
 Za slobodu radit nacionalnu,
 Pridružiti joj pravdu socijalnu
 I napredak postići prosvjetno,
 Da pošteno ode nam i sretno
 Naš rad sveti, što smo odpočeli,
 Što hrvatski cijeli narod želi:
 Da dodemo pravdi i slobodi
 Ko i drugi kulturni narodi,
 Da ničija nismo kolonija
 Već svoj narod, kao što i prija
 Gospodariti u svojoj si kući,
 Nit se dati pljačkat niti tući.
 Mi tražimo, da nešto znamo,
 Da novaca svojizi imamo.
 Onda će se držati do ponosa.
 Lako j' dobit i gladna i bosa,
 Pa tko može, da mu nešto zajmi,
 Taj ga onda lako i unajmi.
 Gladan čovik za stomak se brine
 I okove ne može da skine,
 Koje su mu nosili i didi,
 A progledati ne može, da vidi.
 A sit čovik sve nauči lako —
 Zadovoljan, pa mu ide gladko;
 Zadovoljan i kad stoji dobro
 Taj ti sili ne podliže, pobro.
 A tko pati i uvijek strada,
 Šta j' ga briga, tko će da mu vlada:
 Ili tuđin ili otac njegov —
 Tvrd je lanac gazdin ili begov;
 Još na bližnjeg više mu je žao.
 Toliko sam danas izpjevao,
 A kasnije ću nastaviti drugo,
 Da vam ne bi dosadivo dugo.

Grabovica (Duvno)

Ante Ivančić-Japan, seoski pjevač

Ženidbeni običaj.

Kod nas kad se momak počme ženiti, prvu večer povede 3 do 5 momaka do kuće one cure, koju misli oženiti, onda j' izvedu nigdi na stranu, di njezini roditelji ne vide. Pitaju je: Očeš li poč za ovoga momka? Ako reče, da oće, onda reknu curi, da kaže roditeljim ili, ako nema roditelja, starijim u kući: »Doće večeras na silo taj i taj momak. Ja sam rekla, da oću za njega, ako mi vi dozvolite«. Sutra na večer pogje momak sa još nekoliko momaka i sa jednim starijim iz kuće i ponesu jedan bocun rakije. Ako cura pred roditeljim reče, da oće, onda potegnu bocun rakije i nazdrave curinu ocu. On se malo zateže, da on ne more ove godine cure udavat, da mu je slabo žito rodilo, da je cura malo aljina sakupila. »Čekajte do godine!«

Onda cura reče: »Ja oću!« Kada cura ponovi pred roditeljima, da oće, onda stari uzme čašu u ruku i nazdravi čeri po imenu: »Dobro, ti si rekla, da očeš. Znaj dobro, ako slažeš, da ću te svu isić na komade. Pa ne znam ko da te zapita, ti ne smiš slagati, pa ja da budem sramotan zbog tebe! Ja ću popiti ovu čašu rakije. Ja sam ju vridan i platiti. Ti se dobro sada promisli, pa ako misliš potlje lagati, odma ljudima kaži, da ne ćeš.«

Opet cura ponovi, da oće.

Onda stari sa onim, koji je došo najstariji sa momkom, počme se dogovarati, kada će doći sa ceduljom. Odrede jednu večer, kad će doći sa ceduljom župnika. Kada oće poč, oni dan ode jedan župniku, kaže mu, da se ženi, da mu dade cedulju i da dogje na pristen. Odma župnik pokupi sve svoje teftere pa zaviče:

— Čekaj brate, da ti kažem: maja ti nije donila pileta, nije donila pobira, nij donila jaja, nije donila vune. Ti imaš 2 konja i nisi mi dotiro drva; imaš 4 vola, nisi mi donio 40 oka žita, i to 20 oka ječma i 20 oka šenice; nisi platijo korizmene ispovidi, nisi donijo uskrasnoga blagoslova, nisi božićnoga ručka! ... O čekaj, još imaš da mi dotiraš 3 ovna za 3 godine ... Što nisi davo onda?

Seljak nastavi:

— Molim vas, ujače, nemam ošta dati. Donesem pobira ... Imam samo 10 ovaca, a nas 12 čeljadi ... I ja sam jutros suvu puru pokuso ...

— To se mene ne tiče. Ti kupi i meni donesi!

— Čekaj, molim vas, da vam dokažem — nastavi seljak. Doka sam imo više ovaca, davo sam po ovna, a sada nemam ošta ... Kako ću ti dotirati drva, kada nemam paripčeta ... I

ja sabiram pa na sebi nosim ... Da nije ovo ćumura još u tušnici, krepo bi od leda ...

— Pa ti mi dotiraj ćumura — nastavi župnik.

— Kako ću ti dotirati, kada j 13 din. na jami metar ćumura. Ko će mi dat 13 dinara? Di ću je zaradit? Sada vidite, da se nema u nas nigdi zaradit dinar, para ...

— Pa kada nemaš, ti se nemoj ženit! ... Evo ti, čekaj, da ti kažem: 3 pobira po 20 din. je 60 din.; jedno pile 15 din., 6 jaja 6 din., jedno runo vuno 20 din., 4 tovara driva po 15 din. je 60 din., 20 oka šenice po 3 din. je 60 din., 20 oka ječma po 2 din. je 40 din., jedan sir 10 din., 3 ovna po 150 din. — 450 din., 7 čeljadi ti se u korizmi ispovidili po 1 dinar — 7 dinara; malo onoga blagosova, malo ručka 10 dinara. Zaboravio sam reć naviljak sina 50 dinara. To ti j, da ti nij čudo — ukupno 788 dinara.

Onda se seljak počme moliti, da mu da cedulju, da samo pristenuje curu i da navisti 3 puta, pa kada dogje na vinčanje, da će mu platit. Sada ti nastane pogodba sa župnikom i seljakom, ali nešto opet župnik malo popusti nešto i pričeka. A seljak, ako nije donijo ništa, leti kući, traži zajma, prodaj štogod od blaga. Sakupi onoliko, koliko su pogodili, da odma plati. Odnese novac, dade župniku. Župnik onda napiše par riči na komad papira, koji mora momak imat kod zaruka.

Sada kadaj cedulja gotova, počme maja uščipke na maslu peč, pogaču od lipe šenice. Ako nema sira u kući leti kumi, da joj jedan sir ili pozajmi ili proda. Ova kuma, od koje pita, jedva čeka, da dade sir, pošto se nada, da ć' ona sto puta ovi sir izist i popit, doka bude pira trajalo. Tako maja sve sakupila. A stari kućni starešina ovna ili jalovu ovcu za vrat pa kolji i š njom na kolac pa lipo izpeč. Penje se na tavan, skine prišut, dobro ga očisti, da nema čagje na njem. Šalje jednoga u grad, da kupi orasa 3 do 5 kg, jabuka 3 do 5 kg, suvi smokava 3 do 5 kg. Jednoga šalje onom birtašu, koji će mu virovat 7 do 8 l. rakije, doka on novac pribavi. Kada ovo sve dogje u kuću, onda stari i stara počmu pakovat u vreće sve sastave, pa ako ima kola, natovari na kola, ako nema kola, onda natovari na samarnoga konja. Kada se noć ufati, onda dogju do curine kuće. Sada j jad: vrata zaključana. Po običaju ne može u kuću. Lupa na vratim. Iz kuće ga pita: »Ko tuče na vratim«, makar da zna, ko je. To je običaj. Ovaj što je došo viče: »Otvori!« Drugi iz kuće »Šta tražiš?«

— Tražim, brate jednu ovcu.

— Nije došla s mojim ovcam — ovaj iz kuće viče. Tako ga zavarava po pola sata. Ako pada napolju ovi, što zove, ima punu kapu belaja, jer zima ga fata. Kada mu otvori, onda mu

dadnu stolac. Obično 2 do 3 dogju. Tu večer ponude ga sa crinom kavom, sa čašom rakije. Onda ovi, čija je cura, postavu svoju večeru. Kada malo pojidu, onda zaviče oni, koji j došo: Deder nosi ovo sa sofre ili sa stola!

Ukućani odma pokupe svoju ranu. On najprije metne pogaču pa na pogaču sir, na sir jabuku, u jabuku nazadiva novaca oko sto dinara. Ovaj, čija je cura, izvede 3 do 5 cura, pa pita:

— Je li ovo tvoja ovca?

On kaže:

— Nije.

Izvede drugu:

— Je li ovo?

On opet:

— Nije. Tako dalje, doka dovedu onu njegovu curu. Onda on zaviče:

— Ovo je moja.

Onda cura se prikrsti, poljubi jabuku, uzme u ruku, metnu ocu u nidra, poljubi oca u ruku i oca od momka, koji je došo sada. Otac od momka, ako prija nisu dali amanet, vadi kesu.

Sada valja davat amanet, kako može. Ima ji, koji daju po 2000 dinara a ima siromaka po 300 dinara. Koliko ima, pruži curi. Ona uzme pare i opet metne ocu u nidra. Kada ovo bude gotovo, onda otac od momka, koji je došo, natoči čašu svoje rakije i nazdravi ocu curinu:

— Zdrav novi pretelju! Bože, da nam bude sretno!

Ovaj odvrati:

— Oće, ako Bog da! Eto brate, sada postajemo novi pretelji, a nismo, fala bogu, ni dosada bili dušmani.

Ovaj odvrati:

— Nismo, fala bogu! A sada se uzdam u Boga, da ćemo biti bolji. Eto moja Maša igje za tvoga Juru. Bože, da jim bude sretno i da postanemo bolji pretelji nego dosada. Ali Bože, podrži staro prijateljstvo, jopećemo mi moć lulu duhana i čašu rakije, da zajedno popijemo.

Sada otac od momka uzme torbu i izkrene jabuke, uzme drugu i izkrene orase, uzme treću i izkrene smokve; uzme andžar (nož) i riže sir, što ga j' kuma pozajmila njegovoj ženi, riže pršut pa pogaču; toči rakiju u manje bocune, da ne proliva. Sada se počme pit i jist sve do sutra prid podne. Kada bude blizu podne, ako znadu, daj župnik kod kuće, onda igju na pristen momak i cura. Uz curu igje diver, brat od momka (ako nema brata, onda najbliži rodijak) i jedna žena od curine strane. Kada dogju župniku, ov najprivo pita:

— Jesi li meni donila terluke?

Ako kaže, da nije, odma može kući — ne će je pristenovat. Ako je njemu donila terluke na noge, onda počme pitat veronauk najprije momka pa curu. Ako dobro kažu vjeronauk, onda ji pristenuje. Kod pristena mora momak dati curi pristen, cura momku šal oko glave — ako nema šala, onda kapu, pošto danas mlagjarija malo nosi šal — više nose kape. Sada ka su primili pristen, momak ode svojoj kući, cura svojoj sa diverom i sa onom ženom, koja je došla sa njom.

Ko je sada od divera veseliji! Sada ima na kapi perlu ili cvit, što mu je cura pripela na kapu, kada je pošo na pristen.

Kada dogju kući, još se pije i jede. Sada je još jedno primaklo, došla majka od momka i donila užinu pristensku (nappekla uščipaka, pogaču) i jedan bocun rakije. Bojala se, da ono, što su jučer odnili, nije nestalo, i ona postavi svoju užinu. Tako traje do predvečer. Sada se počmu opremat kući. Kupe sve, što je ostalo od rane i pića. Samo jedan bocun naliju rakije i ostave novom pretelju. Ono nose kući. Cura prati svekra i svekrivu i divera 2 kilometra puta. Ka se počnu rastajat, daruje svekru gaće ili košulju. On njozi pramo tizim para dade, koliko dar vridi. Svekrivi daruje bošču ili šudar na glavu, diveru čarape i terluk. I oni joj plate prama vridnosti njezina dara. Svekra i svekricu poljubi u ruku, divera u obraz. Ona se vrati kući, a oni kući svojoj odu. Kada se cura povrati kući, sada počme se sa majkom dogovarati, što će da kupi za novac, koji je dobila.

Štaš sada? Čudo treba kupit, a malo para.

Sutra majka sa curom u grad. Kupe sve ono, štoj najpo-tribnije. Sada ono, što je kupila, sve dade po selu svojim drugaricam, da joj srađe, pošto za 3 sedmice biće vinčanje, pa ona ne može sama sraditi. Prive nedilje u jutro rano diver (brat od momka) opremi se: lipo ustakne kapu sa perlom, ponese bocun rakije curinoj kući. Tamo ga dobro dočekaju. On starom dade oni bocun rakije. Ruča. Fatī curu za ruku do crikve. Onda ona ga poljubi. On ode sa muškarcim u crikvu, ona sa ženskim. Ka se misa svrši, diver dočeka curu na crikvenim vratim, uzme je za ruku i vodi njezinoj kući. Tamo užina i napije se. Pred večer igje kući. Ona ga izprati. Daruje ga štogod. On njoj nešto novaca dade. Tako druge nedilje. Kada dogje treća nedilja, onda igju kolači curi. Koliko god momak ima u rodbini žena, pozove ji na kolač. Bude ji 8 do 12 žena. Svaka skuva u tepsiju po jedan kruh, na sridi ga provriti, kako može ruka proć. To je kolač. Metne na kolač bošču ili šudar, ponese po bocun rakije. A momkova mater mora ponit na kolač sve odilo curi, štogod treba, da se može najbolje obuć. Sada ove sve žene sa ocem momkovim odoše curinoj kući. Gledaju, kako će oko podne doć do curine kuće. Tako side, piju kavu i po koju rakiju. Do-

klen dogje i cura sa diverom iz crikve. Kada se svi sakupe, postavi se ručak, kolači i dar. Što je kome, dadne se. Sada samo jedi i pi! Ali kada ove žene, što su donile kolače, popiju po 2 do 3 čašice, ljudi moraju štitit, pošto žene nastave svoj govor — deset nji u jedan glas govori i sve jedna drugoj može razumit. A mi muškarci ništa ne razumimo, kada one govore sve ko čavke. Kada bude čas od drugoga govora, onda kućni domaćin zaviče:

— Oprostite, dragi prijatelji, sada malo šutite! Imam ja sa preteljom da s razgovorim, pošto došle su vile ka očima! Danas je nedilja. U sredu — ako bog da, vinčanje. Koliko će svatova bit, da znadem. Ko će kum bit? Da i to znadem!

On mu odgovara:

— Pretelju brate! Po običaju. Znaš: kum, stari svat, čavo, diver, svatski starešina, barektar i komordžija i jengjija. A za mladoženja znaš sam dobro!

— Pretelju! — nastavi curin otac. — Ja se ne bojim, da ji još toliko dovedeš. Uzdám se u boga, da ne će bit gladni ni žedni. Samo mi kaži: ko će bit kum.

— Brate pretelju, bit će kum moj zet Martin a engjija moja ćer Kaja. A ovo drugo, ovo će bit sve moji iz kuće. Već kaži mi, pretelju, kako ćemo za ploske?

— Tako pretelju: kakve doneseš, nake ćeš i odnit; ako pune doneseš, pune ćeš odnit; ako prazne doneseš, prazne ćeš i odnit.

Zatim dolazi crina kava, pošto je se mrak primako. Kavu popiju. I žene odpočmu spremat svoje tepsije i torbe. Stari pokupi bocun i čaše što je donijo i »zbogom pretelju, doka se vidi-mo.« Doka žene izagju malo dalje od kuće, odma gleda svaka u svoju torbu i u tepsiju, je li prija išta poslala natrag. Kada vide: u svakoj torbi po bili kruv i koja jabuka po koji rubac, u tepsiji kolačića, uščipaka i po prazan bocun, što su rakiju donile, pa pita jedna drugu: »Kuma, je li tebi prija šta povratila?« Tako se sve izpitaju. Ako slučajno nije u svake jednako u torbi, onda one, u koji nema, počmu vikati, da nije prija dobra, da je škritac. A ona, kojoj je poslala, viče: »Pa moja kuma, ne može ona sve svoj dobro da nama dade!« Tako dogje, da se počnu rićkat.

A stari jaši na konju. Malo više popijo, pa klima glavom. Zaviče svoju domaćicu:

— Privati der, stara, konja, da popijemo po jednu rakiju.

Starom nije do rakije, nego da da i ženam, da se umire, pošto će blizu kuće, pa da svak ne zna, kako je bilo kod novoća prijatelja.

Tako dogju kući. Sve se žene navrate u kuću mladožena, popiju kavu i odu svaka svojoj kući. Akoj kojoj dalje, ona noći pa sutra dan kući. Sutra ponedjeljak, utorak, srida — pir, vinčanje. Počme se odma za ova dva dana klat, peč, kuhat, piće kupovat, u bačve salivat, tražit po selu ono što treba i šta u kući nema. Puno treba — malo u kući ima. Sve valja da se nagje kroz ova 2 dana. Svatovi se brinu za konje za sedla, za ploske. Običaj je još kod danas, da svatovi jaše na konjima. Ima niki od svatova, da nema ni aljina da obuče, mora da nagje kod svoja pretelja. Sada za ova 2 dana sve se je snašlo. Utorak na večer, kada sunce zagje, počnu se svatovi sastajat u kuću mladožena. Svi dogju, ali svi moraju i da donesu poštogod. Kum mora donit ovna ili živa ili zaklana, mora novoj kumi cipale donit i pristen. Kolikogod ima u kući familije, mora svako da daruje, ali ne sa param nego sa dućana stvarima, koja kome pripada, pa punu plosku rakije, pitu i pogaču. Ovi drugi svatovi moraju donit po pitu i pogaču i po plosku rakije. Ko je god rodbina, dogje na pir i svak donese po pitu i pogaču, ako još što, tim bolje. Ali da ne zaboravim! Ona kuma, koja je sir pozajmila, ka su pošli na rakiju — ona uvijek dočika pirnice i jednu po jednu obara, da sir naplati. Sada kada je vrime od večere, prekriste se, bogu se pomole, posidu za sofru i počmu redom nazdravljat najprija: »Zdrav stari svate! Bože, da ti bude sretno!« On odvrat: »Oće, ako bog da! Pa »zdrav kume od svatova«, pa »zdrav svaski starešina« pa »zdrav barjaktaru« pa »čavo« pa »divere« pa »engja« pa redom kogod ima u kući. Tako se jede i pije do pola noći. Ona zaspu pomalo. Ali prije zore svi se ustaju i opremaju sebe. Ka se svane, onda počmu se konji dovodit. Ona se konji sedlaju, kolani pritežu, ploske se meću u torbe, višaju se o sedlima na konje. Konji se zauzdavaju. Barjaktar barjak skida sa kuće, drži ga kraj svoja konja. Sada se sakupi cilo selo, staro i mlado, da vidi svatove i konje. Kako su se naopremili, onda kućni starešina naredi, da se iznese rakija. Izagje rakija. Daje se svakome: najprija starijim, pa onda mlađim. Tako ko je god došo vidit svatove, svak se napije. Ona domaćin kuće iznese svetu vodu sa škropaljicom, prikristi se, moli virovanje i poškropi svatove sa svetom vodom. Sada pojaše. Odoš crikvi. Kod crikve već prija došla cura sa bratom ili bližim rogiakom. Kada svatovi konje povežu, onda zagje cura, nova mlada, redom sve svatove poljubi: starije u ruku, mlađje u obraz, samo ne će mladožena — od njega se stidi, neće ni da gleda u njega. Sada igje kum i još koji od svatova u župski ured platiti vinčanje i još akoj osto što god dužan od prija. Kum mora platiti 50 dinara za vinčanj, 20 dinara za svetu misu. Župnik upiše kuma i divera za svidoka vinčanja pa u crikvu: bogu se mole, svetu misu slušaju i župnik vinča mladince. Kada izagju iz crikve, odma mlada

ode kući sa onim, sa kim je došla. Svatovi malo pričekaju. Zapale. Čekaju 20 do 30 minuta. Posle kako je mlada otišla, onda i oni pojaše konje. Saće svi curskoj kući. Sada ko ima dobra konja, valja letiti. Pušći se to tirat, kako konj može i ne može. To ti se, brate, leti 3 do 4 kilometra. Koji prvi doleti, obise mu na konja rubac od 2 dinara vridnosti. Sada kod curske kuće kolo. Veliki se svit sakupio gledat svatove. Svatovi povade svoje ploske. Redom poje, koj došo u kolo. Kada sve obrede, onda u kuću sist, pa jedi i pi, brate. Imaš, što god oćeš pojest i popit. Tako ti se to časti cili dan, samo svatovi gledaju, kako će kući, kada se noć bliza počme fatat. Kada bude iza podne, onda počmu običaji. Privo punice darovat zeta — bude ji po 2 do 3 i 4, neka da gaće neka košulju neka čarape. Ovo mora da plati kum ili stari svat. Bolje platit, nego da uzima digod na dućanu. Sada kada je ovo gotovo, onda igje 7 do 10 cura: svaka nakitila jabuku sa orasim, sa lišnjacim i daruju mladožena. I ovo mora kum da plati. Pa onda pokupe sve kape svatovske i prišiju po cvit. To plati svak za se, a kum za se i za mladožena. Ona izagje crina kava. Ko oće, baci što god u finđan za se, a kum za se i mladožena. Kada se počme u sanduke tovarit ruvo divojačko, onda neko side na sanduk pa ne će da se ustane, doka kum ne baci koji dinar. Kadaj vrime, da se oprema kući, svatovski se konji izvedu iz štale, napoje, zob dade. Svakoga konja driži po jedna divojka ili mlada žena. Svaki svat mora da plati, kada uzjaši, onom ko mu je drižo konja, a kum mora za se i za novoga kuma i novu kumu. Sada su mladu poduvali: ritko platno pokrili po očima. Ona ne smi više ništa govorit, dok joj ovo platno ne skinu sa očiju, pa kada bi je zmija ujela. Ona dogje mater ili strina, pa je izuje cipele i zaviče: »Kume, ode ti kuma bosa!« Kum uzme one cipele, što je donio, obuje kumi na noge. Opet dogje druga žena pa skine i one njegove cipele pa zaviče: »Kume, ode ti kuma bosa!« On privati za kesu, dadne nešto novaca, onda obuju curu. Sada vadi svaki svat novčanicu, plati, ko mu je konja držo. Zapivaju i kriknu. Odoše svojoj kući.

Ali sada kod momkove kuće sva su bližnja sela došla u kolo. Tu se piva, kolo igra.

Ona majka od momka donese gaće ili košulju. Sada momci lete. Koji uteče, taj nosi košulju. Nije to stalo ni za košulju, ali puno svita gleda, tk je najbriži! Sada dolazi ruvo — aljine divojačke. Ovi, koji goni sejsanu, nosi vina ili rakije i poji one, koji mu pomažu iztovarit ruvo divojačko. Lete žene i cure gledat, što je donila mlada, jesu li joj sanduci teški. Sada ovaj, što je dotro sejsanu, jaši brizo konja. Igje pred svatove i još nekoliko mladića. Koji imadu dobre konje, sretu svatove i one

rodijake, koji prate mladu. Kada se sastanu, onda polete, kako koji konj može. Koji privi doleti, zavežu mu jedan rubčić na konja. Onda svatovi povade ploske. Redom časte sve po kolu. Kućni domaćin iznese kabo ili kantu vina iz kuće, daje svakom pit, kolikogod ko može. Sada svatovi razjaše konje u štali. Oni u kuću. Mladu zatvore u jednu sobu. Samo ženske dolaze ka mladi i s njom govore. A kućni domaćin počme odma po kolu zvat ljude na večeru: kumove i pretelje, koji su došli sa strane u kolo. A mladožen i kum zagju po svom selu, nose plosku rakije redom od kuće do kuće i zovu sve komšije na večeru. Kada se svi sastanu, sada je veće noć. Bude od 20 do 50 ljudi, koji su pozvati na večeru. Onda kućni domaćin redom svakom da kavu i po čašu rakije. Onda s' jedan prekristi i moli se Bogu pred svima. Kada se bogomolja dovrši, onda redom postave se sofre ili astali. Počme se donosit rana. Najprija izdrižu kruv, pa izkrenu redom orase i suve smokve i jabuke, suvi prišut, sir tvorinjak. Rakija se redom daje i po malo sa voćem mezi i sa suvim prišutom. Ko oće, uzme i pomalo sira. Malo kašnje postavi se friško pečeno meso. Ka se ovo pojide, onda dogje kiseli kupus ili čorba. Rakija se uvik gona i pije. Kada više ne će niko kupusa, onda dogje pita redom pred svakoga i sa pitom suvo meso kuvano. Jede se, koliko ko može, ali se ne gleda, što se nije pojelo. Uvik se nosi i tripa jedna rana na drugu. Kada se najedu, onda dogje vino pa: ko oće rakiju, ko oće vino. Počme se pivat, kako zna i kako ko može. Gori kuća od pivanja. Ako ko ima šta da pukne, odma krož pendžer pukne. Malo kašnje zaviče jedan:

— Kume, kumče ti drima!

Onda kum ustane, ode gledat, di će kumče spavat. Pa se vrati, uzme kumče, vodi ga spavat, uči ga, kako se mora podnašat, kada dovedu mladu kumu k njemu u krevet (pošto mlada se ne pokazuje tu večer nikomu, ona je u drugoj sobi). Malo kašnje, kada je mladožen lego, onda engu uzme mladu, vodi je u krevet mladoženu. Onda engu zatvori vrata, ostavi nji dvoje i vrati se svatovim. Jede se, ko može; pije se, ko može. Neko zapiva:

Je li maja na planini bila,
je li nami sirac usirila...

Dogje maja i donese suvi sirac i rižu. Daje se redom po malo, samo da se može dalje vino pit. Kućni domaćin donese jedan suvi prišut, dade ga onom pretelju najstarijem, koji je dopratio mladu. Ovaj uzme prišut, gusli nožem po njem, piva uz njega, te daje svakom po krišku. Tako do pola noći. Oko pola noći počmu se ljudi da razlaze svojim kućam. Nekoga vode —

ne zna, kuda igje. Nekoga i nose, jer više nisu noge njegove pa put mu j', put ti kuda god pogje. Tako se sve razigje, samo ostanu oni, što su mladu dopratili. Njima se napravi misto. Spavaju do u jutro. U jutro se najprija mlada ustaje, redom budi i ljubi svakoga, vatru naloži, sve sobe pomete i kuću. Onda donese lavor i vodu, sapun i ručnik. Redom umiva svatove i ko je god u kući. Neko joj baci u lavor pristen, neko po koji dinar. Sada nastave piti kavu i rakiju do ručka. Izagje ručak, ručaju, dobro se napiju. Sada se pratijoci vraćaju kući. Konji se dovedu. Višaju se na konje čarapi, terluci, može ako ima i po košulju, jer ovo sve mlada daruje. Kućni domaćin obisi na konja pleće mesa. Ako ima, obisi i po prišut. Oni odu. Sada je sve mirno. Ostanu svatovi sami. Pošto je kod nas običaj, da se samo sridom vinčava, to sada ova 3 dana do nedilje svatovi piju, jedu i pripremaju za u nedilju ručak, pošto svi oni, koji su bili na večeri u sridu — kada je mlada došla — moraju se sazvat u nedilju na užinu. A doće i otac i mater mladina u nedilju u poode.

Sada svatovi se spremaju u crikvu, ali moraju na konjima svi do crikve osim mlade i divera i engu — oni moraju pišice. Posle svete mise vraćaju se kući, zovu redom na užinu. Ka se svi sastanu, postavi se užina po običaju kavu i privi put svega i svašta. Jede se, pije se. Mater mladina vadi svoje darove. Najprije daruje zeta pa redom sve svatove i svu kućnu familiju, di je došla njezina ćer. Svakoga mora poštogod darovat. Tako se pije i jede do noći, onda se sve razigje, samo ostanu svatovi i otac i mater mladina.

Sutra u ponedjeljak — sedmi dan kako su se sastali — ručaju i razlaze se svatovi. Mlada daruje svatove, a oni njoj poštogod od novaca. Pred večer sprema se stari i stara svojoj kući. Izprati je ćer i zet. Ka se stanu razstajat, zet daruje punicu sa nešto novaca i zbogom svaki sebi.

Lopatice (Livno)

Pero Beljan,

predsjednik ogranka SS, samouk učijo
čitati i pisati isto od samouka komšije.

Bez muke nema nauke.

*

Plugi brana svačija su hrana.

*

Svatko je kovač svoje sreće.

*

Nevolja gola — najbolja škola.

Sad slobodno bar pjevati mogu.

Procvilio soko, ptica mala,
u planini na jelovoj grani.
Slušala ga iz planine vila,
slušala ga pak je govorila:
»Siv sokole na jelovoj grani,
pjesmu pivaj, cviliti prestani,
jer je sada prestalo plakanje —
po selima nastalo pivanje!
Plakali smo sedam godin dana
žaleć vođu Radića Stjepana.
Stjepan Radić tražeći pravicu
pade, braćo, u crnu zemljicu,
Vladko Maček u mračnu tamnicu.
Tako sedam godina dugih
bili jesmo u jadu i tugi,
jer za sedam godina prošlih
najveći su bili jadi došli:
došla kriza, ponestalo rada,
pak je seljak patio i strada,
ni spomenut ne smi ime Mačka,
odmah globa i zatvor ga čeka,
drugi reče ime od slobode,
pak i njega u tamnicu vode.
Sedam tužni godina nam prođe,
trijest peta veselija dođe.
Na sve strane sad se pjesma ori,
veselo se čine razgovori.
Seljak viče: Hvala dragom Bogu,
kad slobodno bar pjevati mogu! ... «

K a š ć e (Ljubuški)

Jure Primorac, seljak

Dragi predsjedniče mogu vam javiti dasam se ija odazvala pozivu Dr. Mačka i prihvatila u ruke Abecedarku i olovku te pi-sanku i fala Bogu i onima koji sumi pripomogli sada ija vidim kao i ostali Hrvati čitati i pisati sada sama pismo pišem svom mužu koji mi je odsutan da mi niko nezna osim mene.

K o l a (Duvno)

Ruža Perić žena Ante Perić

Nek se naša širi Sloga.

Zapjevala grla mnoga,
Nek se naša širi sloga,
Nek se naša želja čuje,
Neka brdo odjekuje.

Nek u slogu svako stupi
Nek se svietstno sve okupi,
Nek se čuva, što je naše,
Nek se sloge neki plaše!

Nek se sloge lanac steže,
Nek seljake sve poveže,
Nek se naše kolo vodi,
Neka naša barka brodi.

Nek u luku plovi spasa,
Nek se more uztalasa,
Nek se novi puti zlate,
Nek se sloga širi, brate!

Neka poju grla mnoga,
Neka živi naša sloga,
Neka živi Herceg Rudi,
Neka naše selo budi!

Biorine (Imotski)

Stanko Škare, seljak

Iva Bačak Mije Bačka žena

Dragi Moji učitelji hrvacke sloge zafaljujemvam se najlipše štosteme tako upozorili danaučim idavam mogu pisati dasam progledala Svojim očima Sad ništa nego primite pozdrav svi naši učitelji ivode Seljačke sloge i gospodarske Sloge više ništa pozdrav Vlatku Maček

L e t k a (Duvno)

I v a B a č a k

Vala Bogu, vala Velikomu!

Vala Bogu, vala Velikomu,
pa i Mačku, vođi hrvatskomu,
koji gleda za hrvatska prava —
zaslužio j' viknuti mu: vala.

Slava Bogu, slava Velikomu,
i Matiju Gubca mučenomu!
Slava Bogu, slava Velikomu,
i Radiću Stipi mučenomu!

Slava Bogu, slava Velikomu,
i Radiću Anti mučenomu!
Slava Bogu, slava Velikomu,
i Radiću Pavlu mučenomu!

Slava Bogu, slava Velikomu,
i Basaričku Đuri mučenomu!
Ovi jesu svi mučeni bili
i za nas su svoju krv prolili.
Za nas jesu tilo žrtvovali
i nami su ljubav pokazali.

Bračević (Split)

Marija Žmirić, seljakinja

Zašto ludo pita?

Sjećam se. Bilo je to još za svjetskog rata, kad me pita jedan Turčin od Han Pijeska u Crnome vrhu kod Idrije. Veli on:

— Gospodine zugsfireru! Koliko ja imam sada godina?

Ja mu odgovorim, da ja ne znam. A on:

— Odkud ti ne znaš, kad znaš pisati?!

— E, ja znam pisati!

A on će:

— Pa zna i naš šerijat!

— Pa što?

A on veli:

— Boga mi, tko zna pisati, ima dvi pameti i taj zna sve kao i naš kadija!...

Da je ovaj čovjek dobio bilo od koga kakove prosvjete, on ne bi valjda to pita...

Bristva (Korčula)

Jure Čendo Jurin

Zašto su ljudi i narodi na zemlji?

Zašto su ljudi i narodi na zemlji?

Ili su zato, da se muče, da se pate, da trpe, da kubure i da snose tolike nevolje i nezadovoljstva?

Ili su za to, da uživaju u miru na ovoj zemlji?

Odgovarajte, ljudi!

No da stavimo i neka daljnja i važnija pitanja!

Zašto se čovječji rod mrzi, zašto se zavađa?

Zašto dolazi do nemira? Zašto vladaju razmirice i svađe?

Zašto se ljudi između sebe mrvcare i krvare?

Za čim idu i za čim teže ljudi?

Zašto se ljudi i narodi međusobno ne vole? Zašto ne živu u miru na ovoj zemlji?

Nama je svima poznato, da ljudi jedni od drugih trpe i snose nepravde i napadaže. Čovjek čovjeka izrabljuje.

A kolika je razlika među ljudima?!

Koliko se troši ljudske tjelesne, pače i duhovne snage u luksus i bezposlicu?!

Koliko li se ulaže kapitala i troši materijala za spremanje sredstava, da čovjek ubije čovjeka, da se prolije čista i nevina ljudska krv i da se unište dobra, što su ih vjekovi stvarali?! A tako dolazi i do narodne katastrofe...

I ja pitam:

Je li pametan onaj, koji narodnu katastrofu izaziva; i je li pametan onaj, koji dragovoljno izvršava dužnost toga zla?...

A ljudski život?

Učili nas o njegovoj vrijednosti...

Pa da: ima li što vrednije od ljudskoga života, ali — ima li isto jeftinije od ljudskoga života?!

Dokle će tako biti?

Odgovarajte, ljudi!

Ili barem — mislite, razmišljajte...

A onda i ovo:

Ljudi, zašto psujete Boga?!

Što je Bog kriv čovjeku, narodu, da ga pritresaju, grde i psuju, i time se još uzvisuju i kuraže?!

Zašto da bude između čovjeka i Boga onako, kako je na žalost između čovjeka i čovjeka?

Da li ljudi u obće misle što, kad psuju?

Ta oni psuju i sami sebe, oni psuju sve, što vide i ne vide, pače pravdu, istinu i miroljubivost...

Ima li što, što je ljudima sveto, i da li do šta drže?

Oni psuju i sunce, koje ih grije i koje im sije, bez kojega ni dihnuti ne bi mogli. Kad bi znali, koliku moć i važnost ima sunce, njemu bi se »klanjali«...

Ljudi psuju i nebeska tjelesa (zvijezde), kojim bi se morali diviti, osobito za vedrih, tihih noći, te ih promatrati i pitati se: kakve su ono bezbrojne djevice, koje nam se prikazuju u noćna doba, te kao predivan ures okitiše golemu šuplinu i silno prostranstvo neba...

Ljudi psuju i majku zemlju. A što im je ona kriva? Zar to, što ih je rodila i što će ih opet u se primiti i povratiti?...
O ljudi, ljudi, zašto psujete?

Ne vodi li i to na svoj način — i vas i narod vaš — u propast?

No da na koncu nabacimo još neke druge činjenice, koje bi mogle dovesti narod do propasti, ako se ta zla u njemu ustale.

A osobito dva velika takva neprijatelja su, kako ja zamišljam, uviđam i shvaćam: alkohol i razpušćanje braka.

Ma kako se može i s jedne strane tvrditi, da su na svom mjestu ljudi, koji to čine?!

Nijedan narod, nijedan stalež, nijedna obitelj nema svog tvrdog i nepokolebivog temelja i obstanka, ako tomu zlu ne stane na put i ne ustanovi granicu.

Kakva može biti sreća, kakva disciplina, kakav napredak i kakvo blagostanje u državi, u domu i svojoj obitelji kraj alkohola i razpušćanja braka?!

Iz pijanstva, iz nebračnog života, iz domova bez djece može doći samo zlo pa i propast...

... Ograničeno bračno stanje (na ovaj ili onaj način: da se ne ženiš, ili da ne ćeš imati djece) — poslije svjetskog rata ta se zaraza i bolest svuda širi.

I zato se traže liečnici i pune bolnice i zdravi truju...

Zato se traže i sudovi i pune se kuće bez zanata (apsionice, pržuni).

Tako propadaju i vjera, naši dobri stari običaji, naša stara jednostavna narodna nošnja i naše staro poštenje...

I zemlja i domovi bez djece propadaju, jer postaju tuđa svojina.

A propali domovi — propala domovina, propao i narod.

A narodi valjda nisu zato, da propadaju!...

Zašto su ljudi i narodi na zemlji?...

Odgovarajte, ljudi!

Ili barem — mislite o svemu, razmišljajte!

Bog je rekao: Množite se i napunite ovu zemlju...

Mamići (Hercegovina)

Ivan Tomić, seljak samouk

Stupite na posa, jer je došlo vrime.

Pošto sam ima priliku jednog dana, da se domognem Abecedarke, koju je uradijo naš dični prijatelj Rudolf Herceg, te me je jako u mome srcu razplamtio, da sam opazijo, kako je sređena, jer se ne može niti jedan nepismenjak potužiti, da ne može naučiti čitat i pisat, jer ga neka bude sram izlaziti pred lice ljucko i stati na površini majke zemlje, jer su mu ukazane sve mogućnosti za čitanje i pisanje.

Moj nepismenjače, dobro me razumi, što ti naglasujem. Ja ću tebi prikazati u malim ričima, kako sam ja doša do toga, da sam naučijo pisati i čitati još u ono doba, kad nije mi ima ko kazati niti jedno slovo, a tebi su se, vala Bogu, pružile prilike, pa moreš da budeš pismen, da ne budeš čorav kod zdravi očiju.

Ja sam se rodijo godine 1858. na 11. prosinca, te mi je otac umro i ja sam osta od 6 miseci iza oca te s majkom živijo u bijedi. Ovo je bilo vremena turske uprave u nas u Bosni i Hercegovini. Kad mi je se navršilo 12 godina, počeo sam opažat, kako nešto šaraju oni ljudi, koji su kupili kod nas đumruk ili poriz, te mi je neka ljubav se pokazala, da bi i ja želio znati one zareze, koje sam opazijo na karti đumrukčija. Ali ja ji pitam:

— Šta je to, dragi hevendija?

A ovi mi odgovori, da je to jazija. A ja ga pitam:

— Šta znači jazija?

— Znači: pisanje.

Ja mu reko, da mi pokaže čitat i pisati. On mi veli:

— Ovo su slova turska. Nisu za tebe. Traži, ko će ti kazati vaša slova.

Jednog dana poslala me majka u mlinicu u Tijaljinu, da odnesem u mišini sirka 10 oka, te nađem u mlinici jednoga Dalmatinca, de čita stolitnak i proriče vrime. Mi smo ga računali kao proroka, te ga ja zamolim, kako se ta slova zovu i pišu. On mi veli:

— Ja ću ti napisati, kako se ta slova zovu.

Te ja sam ji naučijo za dan, te sam opet zamolio Dalmatinca, ka će doći u mlinicu, da i ja dođem, da mi pokaže. Te mi je i doša i pokaza. Te sam kašnje doša do nekoga sklopa slova. To je bilo, ka sam prvi put upozna slova, a meni bilo 12 godina. To je bilo dana 25. miseca 8. 1870. godine. Ja sam moro da pitam makar koga bilo, da mi pokaže slova. Na žalost nije niko zna čitati u našem selu Mamićima, vanka ja prvi počeo sam, te, vala Bogu, morem reći, te ovi svi, ki su naučili — to su

moji đaci. Te mi je za veliko čudo, zašto danas ne nauče, ka su jim izašle ovake prilike, pošto vidim, da su ustali protiv nepismenosti svi naši rodoljubi, osobito naš dični vođa dr Vladko Maček. Tako sam ja naučio čitat i pisat: Nisam ima ni table ni karte nego kamenom po kamenu.

Meni je 80 godina, ali ne bi ovo da za velike pare.

Draga mladosti! Podi putem za našim dičnim pokretačem protiv nepismenosti našim Rudolfom Hercegom, predsjednikom Seljačke Slogel

Uz hrvatski seljački pozdrav

M a m i ć i (Mostar)

Mate Brzica, seljak starac od 80 godina

Po svim selima da se čita bolje!

Savila se drvo liska tanka
od mog dvora do zelenog bora.
Zelen bore, razširi se bolje,
širi grane na sve četir strane.
Na prosvjetno stupimo mi polje,
po svim selim da se čita bolje!

Z a g o r i č a n i (Livno)

Ilija Mihaljević, seljak

Nije pamet u godinama, nego u glavi.

*

Djeca se čude svačemu, a ljudi ničemu.

*

Bolje je s mudrim plakati, nego s ludim pjevati.

*

Dobra je knjiga najbolji drug.

*

Čovjek se uči, dok je živ.

*

Zlo je, tko ne zna, a učiti se ne da.

*

Tko nije vidio crkve, i peći se klanja.

Sadržaj.

Predgovor	3
Prvo pismo Marice Marković (slika)	5
Samouku — Stanko Škare	6
Samouci nam pišu:	
Mirko Brčić iz Gor. Rujana	7
Grga Čačić iz Martina kod Našica	7
Vinko Džeko iz Tijarice	7
Ruža Šuker iz Gor. Rujana	7
Franjo Poje iz Kablara	8
Ante Komljenović iz Žuna	8
Damljen Brčić iz Gor. Rujana	8
Joka Šuker iz Lištana	8
Seljačka škola — Niko Lovrić	9
Sad očima svojim gledim — Danica Brčić	9
Fala tebi, majko moja stara — Janja Šuker	10
Ja ću reći rado ovo — Marko Dujić	10
Malo iz moje prošlosti — Ivan Jurčević	11
Pismo Jakova Voloder iz Tijarice	12
A u večer slova gradim — Boja Šuker	13
Pismo Stjepana Jagića	13
Kad ćemo imati više novaca? — Jozo Jovanović	14
Želja momka — Mijo Brko	14
Bezškolni nauk hrvatskih seljaka — Ivan Bilić-Gojević	15
Dužnost — Josip Novosel	16
Koliko znademo, toliko i vriedimo — Ivan Begić	17
Nađite slova Jure — Jure Čendo Jurin	21
Pismo Ive Voloder	21
Molimo se Svevišnjem Bogu — Blaž Dasin	22
Štogod više pisao, više znao — Mijo Kelava	23
Bogu fala, ja sam Hrvat pravi — Marko Ravlija	24
Šalji majko, dicu u ogranak Seljačke Sloge — Danica Brčić	25
Kako sam se naučio čitati i pisati — Stanko Škare	26
Pastorče — Josip Novosel	28
Tri mi dana zvona zvonila u ušima — Mate Ivanković	29
Da i ja progledam — Jerko Pavlović	31
Seljaku — Stanko Škare	32
Pismo Danice Grgić iz Golubića	32
Kako sam učio — Marijan Tarabe	33
Učenje malog Nikice, sluga, 12 godina starog — Miško Babić	33
Slika naših sela — Marko Pavlović	34
Pismo Luce Perić	35
Fala Bogu, imam Početnicu — Jure Primorac	36
Samo dobre volje — Blaž Dasin	37

Opis moğa uzrasta — Ivan Mašić	37
Bi vas uvirio — Tomo Mišković	38
Selo Letka, lipo selo moje — Filip Kovča	38
Čovik izora riba — Mate Ivanković	39
Bieda — Stanko Škare	41
Hrvatskim ženama — Boja Čurak	42
Divojka seljakinja — Marija Žmirić	43
Mladiću, kako ti nisi u školi? — Ivo Martinović	44
Pismo Petra Simića iz Hrgova donjih (slika)	46
Pjesma o smotri na Duvanjskom polju — Ante Ivančić-Japan	47
Radost — Boja Šuker	59
Dobra volja i malo truda — Juro Turina	60
Pozdravi prigodom velike smotre hrvatske seljačke kulture u Zagrebu — Marija Žmirić	62
Pismo Klaše Vujić (slika)	64
Mučenica — Stanko Škare	65
Pjesma seljaku — Kata Živković	69
Majka — Lucija Brčić	69
Svitovanje — Boja Čurak	70
Pismo Anice Dragičević	70
Pjesma o padu Bosne i Slavonje pod Turke — Jure Primorac	71
Kriza — Josip Novosel	72
Narodno vjerovanje u prošlosti — Ivan Lozančić	73
Selo i grad — Josip Novosel	76
Moj životopis — Josip Novosel	76
Pismo Augustina Šimića iz Hrgove donjih (slika)	77
Čuj, narode Hrvatske ponosne — Ante Ivančić-Japan	78
Ženidbeni običaj — Pero Beljan	79
Sad slobodno bar pjevati mogu — Jure Primorac	88
Pismo Ruže Perić	88
Nek se naša širi Sloga — Stanko Škare	89
Pismo Ive Bačak	89
Vala Bogu, vala Velikom — Marija Žmirić	90
Zašto ludo pita? — Jure Čendo Jurin	90
Zašto su ljudi i narodi na svijetu? — Ivan Tomić	91
Stupite na poso, jer je došlo vrime — Mate Brzica	93
Po svim selima da se čita bolje — Ilija Mihaljević	94

BAŠ SVAKA HRVATSKA KUĆA MORALA BI IMATI OVE KNJIGE:

1 Hercegova Abecedarka	5.—
(zajedno s olovkom i 2 pisanke)	8.—
2 Hercegova Računica i Čitanka za samouke	5.—
(zajedno s olovkom i 2 pisanke)	8.—
3 Plodovi najsladi (pisma, pjesme, priče i članci samouka)	5.—
(na finijem papiru)	10.—
4 Mladost-Radost (seljački pisci)	10.—

ORGANIZACIJE, DRUŽTVA, OGRANCI SELJAČKE SLOGE:

1—4 (gornje knjige)	
5 Dom Antuna Radića 1900	20.—
6 Dom Antuna Radića 1901	20.—
7 Dom Antuna Radića 1902	20.—
8 Dom Antuna Radića 1903	20.—
9 Dom Antuna Radića 1904	20.—
10 Seljački nauk (program HSS)	12.—
11 Božićnica Antuna Radića	10.—
12 Seljačka politika	12.—
13 Protiv riečke rezolucije	14.—
14 Hrvati i carevina	15.—
15 Narod i sabor	12.—
16 Rat za ratom	10.—

Svih svih 12 Radićevih knjiga zajedno može se dobiti za Din 175.—

Za knjižnice — javne ip privatne — izlaze Sabrana (sva) djela dra Antuna Radića sa 18 knjiga u finoj opremi, te stoje zajedno Din 600.—, a za inozemstvo Din 700.— ili 15 dolara. Tu su osim gornjih 12 knjiga još ova djela:

17 Narod i narodoznanstvo	44.—
18 O hrvatskom književnom životu	40.—
19 O hrvatskom književnom jeziku	24.—
20 Kulturni vidici	40.—
21 O ruskoj književnosti	50.—
22 Dodatak (Index)	40.—

Od Stjepana Radića treba svakako pročitati ove knjige:

23—25 Uznikle uspomene (I, II, III) Din 20.—, 16.—	20.—
26 Moderna kolonizacija i Slaveni	36.—
27 Savremena Evropa	40.—
Sto je i što hoće Seljačka Sloga	3.—

Predplata na list »Seljačka sloga« iznosi godišnje samo 30.—